

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma

Mari Kauppi ja Laura Lempiäinen

Sävelistä arjelle siivet – Joka varhaiskasvattajan musiikkikansio

Opinnäytetyö 2013

Tiivistelmä

Mari Kauppi ja Laura Lempiäinen

Sävelistä arjelle siivet – Joka varhaiskasvattajan musiikkikansio, 38 sivua, 2 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö 2013

Ohjaaja: lehtori Outi Kokko-Muhonen, Saimaan ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyön aiheena oli 3–6-vuotiaiden lasten musiikkikasvatus varhaiskasvatuksessa ja sen toteuttaminen päivähoidon arjessa. Tarkoituksena oli kannustaa kasvattajia musiikin käyttöön päivähoitossa. Opinnäytetyön tuotoksena valmistui joka varhaiskasvattajan musiikkikansio.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön teoriaosuus koostuu lähteistä, jotka käsittelevät varhaiskasvatusta, musiikkikasvatusta, musiikin vaikutuksia lapseen ja lapsen musiikillista kehitystä. Aineistonkeruumenetelminä käytettiin haastattelua ja havainnointia. Haastateltavina olivat varhaisiän musiikkikasvatuksen lehtori Lappeenrannan musiikkiopistosta sekä kaksi lastentarhanopettajaa lappeenrantalaisista päiväkodeista. Lisäksi heidän toteuttamaansa musiikkikasvatusta havainnoitiin yhden päivän ajan.

Musiikkikansio sisältää keskeisiä asioita varhaisiän musiikkikasvatuksen sisältöalueista, musiikkisanaston, vinkkejä arjen musisointiin päivähoitossa, keinoja toimivan musiikkituokion rakentamiseen sekä uuden laulun opettamiseen lapsille, perusasioita rytmi- ja kehosoittimista sekä muutamia esimerkkilauluja. Musiikkikansio on koottu aineistonkeruusta saatujen tietojen ja työn tekijöiden omien kokemusten pohjalta. Joka varhaiskasvattajan musiikkikansion on tarkoitus jäädä ainakin yhteistyöpäiväkotien käyttöön.

Musiikki on tärkeä osa päivähoidon arkea, ja sillä on suuri vaikutus lapsen kehitykseen. Varhaiskasvatussuunnitelmassakin yhtenä sisältöalueena on esteettinen orientaatio, johon sisältyy muiden taiteen ilmaisumuotojen lisäksi musiikki. Tämä työ on ajankohtainen ja tärkeä, koska sosionomin (AMK) koulutukseen sisältyy melko vähän musiikkikasvatuksen opintoja.

Tähän opinnäytetyöhön liittyvä jatkoaihe voisi olla vain yhteen musiikin sisältöalueeseen keskittyminen (esimerkiksi musiikkiliikunta, draama tai rytmittely). Näistä menetelmistä voisi koota esimerkiksi materiaalikansion. Lisäksi jatkotutkimuksen voisi tehdä siitä, miten musiikki vaikuttaa johonkin yhteen lapsen kehityksen osa-alueeseen, esimerkiksi kognitiiviseen kehitykseen.

Asiasanat: musiikki, musiikki arjessa, varhaiskasvatus, päivähoito, musiikkituokio

Abstract

Mari Kauppi and Laura Lempiäinen

Wings from music – Music folder, for every educator, 38 pages, 2 appendices

Saimaa University of Applied Sciences

Health Care and Social Services, Lappeenranta

Degree Program in Social Services

Bachelor's Thesis 2013

Instructor: Senior Lecturer Outi Kokko-Muhonen, Saimaa University of Applied Sciences

The topic of this thesis was 3–6 years old children's music education in early childhood education and how educators implement it as a part of everyday day care. Purpose of this thesis was to encourage educators to use music in day care. Output of this thesis was a folder, "Every Educator's Music Folder".

The theoretical framework of this functional study consists of sources which consider early childhood education, music education, music's influence on children and children's musical growth. The data was collected by interviewing and observing. As interviewees were early childhood music education's lecturer from the music institute of Lappeenranta and two daycare teachers from two daycares in Lappeenranta. Music education implemented was observed for one day for this thesis.

Music folder includes essential issues of content areas of early childhood music education, music vocabulary, tips for everyday music-making in day care, ways to build workable music sessions and tips how to teach a new song to children, basic information about rhythm players and body percussions, and a few example songs. Music folder has been constructed based on data collection and experiences of authors of this thesis. The folder is meant to stay at least in the daycares' involved in the study.

Music is an important part of daycare routines and it has a huge influence on a child's development. Even early childhood education plans have aesthetic orientation as one content area, which includes music and other art forms. This thesis is topical and important because the education for bachelor of social services (UAS) includes few studies in music education.

Follow-up research topics related to this thesis could be focusing on only one content area of music (for example music and movement, drama or rhythm). A material folder could be gathered about these methods. Follow-up research about how music influences cognitive development of children would also be interesting.

Keywords: music, music part of everyday, early childhood education, day care, music sessions

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Varhaiskasvatus.....	7
3 Musiikki varhaiskasvatuksessa	8
3.1 Turvallinen ympäristö musisointiin	10
3.2 Musiikki päivähoidon perushoitotilanteissa ja ohjatuilla tuokioilla	10
3.4 Keho- ja rytmisoittimien käyttö	13
4 Lapsen musiikillinen kehitys.....	14
4.1 Rytmien ja laulun oppiminen.....	14
4.2 Musiikillisen kehityksen teorioita	15
5 Musiikin vaikutus lapseen	18
5.1 Musiikin kognitiiviset vaikutukset	18
5.3 Musiikkiliikunnan merkitys	19
5.4 Musiikki ja sosio-emotionaaliset vaikutukset.....	19
6 Aikaisemmat tutkimukset	20
7 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	23
8 Opinnäytetyön toteutus	24
9 Musiikista kasvattajien kertomana	25
9.1 Musiikkikasvatuksen toteutus ja keinot	25
9.2 Soittimet.....	26
9.3 Lapsilähtöisyys varhaisiän musiikkikasvatuksessa	27
9.4 Varhaisiän musiikkikasvatuksen hyödyistä ja vaikutuksista.....	27
9.5 Musiikkituokio	28
9.6 Uusi laulu.....	30
10 Pohdinta.....	30
11 Eettisyys ja luotettavuus	33
Lähteet	36

Liitteet

Liite 1	Teemahaastattelulomake
Liite 2	Joka varhaiskasvattajan musiikkikansio

1 Johdanto

Opinnäytetyömme aiheena on 3–6-vuotiaiden lasten musiikkikasvatus varhaiskasvatuksessa ja sen toteuttaminen päivähoiton arjessa. Valitsimme tämän aiheen, koska musiikki on tärkeä osa päivähoiton arkea ja sillä on suuri vaikutus lapsen kehitykseen. Musiikillisella varhaislapsuuden kasvuympäristöllä on vahvoja yhteyksiä lapsen aivojen ja kielen kehitykseen sekä oppimiseen. Yhteys liittyy esimerkiksi siihen, että laulaminen ja puhuminen kehittyvät yhtä aikaa (Ruokonen 2011, 62; Ruokonen 2009, 24). Varhaiskasvatussuunnitelmassakin yhtenä sisältöalueena on esteettinen orientaatio, johon sisältyy muiden taiteen ilmaisumuotojen lisäksi musiikki. Silti musiikin itselleen vieraammaksi kokevat kasvattajat saattavat epäröidä musiikin käyttöä varhaiskasvatuksessa, joten haluamme työllämme kannustaa kaikkia kasvattajia käyttämään musiikkia rohkeasti osana päivähoiton arkea.

Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee käytännön toiminnan ohjeistamista tai opastamista esimerkiksi oppaan muodossa (Vilka & Airaksinen 2003, 9). Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena on musiikkikansio. Musiikkikansio koostuu kirjallisuuden, lastentarhanopettajien haastattelujen sekä musiikkikasvatuksen havainnoinnista saatujen tietojen pohjalta. Lisäksi käytämme hyväksi omia kokemuksiamme varhaisiän musiikkikasvatuksesta. Toivomme, että musiikkikansio olisi kasvattajien apuna musiikkikasvatuksen toteuttamisessa.

Opinnäytetyömme pääyhteistyökumppanina on Lappeenrannan musiikkiopiston varhaisiän musiikkikasvatuksen lehtori. Muita yhteistyökumppaneita ovat Örebron taide- ja musiikkipainotteinen päiväkotikoti sekä Lappeenrannan Steinerpäiväkotikoti Tontuntupa. Haastattelemme molemmista päiväkodeista yhtä lastentarhanopettajaa sekä musiikkiopistosta lehtoria. Havainnoimme myös yhden päivän ajan heidän toteuttamaansa musiikkikasvatusta.

Tämän opinnäytetyön sekä liitteenä olevan musiikkikansion tarkoituksena on auttaa varhaiskasvattajia musiikkikasvatuksen toteutuksessa. Musiikkikasvatuksen ei tarvitse olla monimutkaista ja vaikeaa, vaan sitä voi toteuttaa pieninkin

teoin. Koemme tämän työn tärkeäksi, koska mielestämme sosionomin (AMK) koulutuksessa on melko vähän musiikkikasvatuksen opintoja.

Aiomme hankkia lastentarhanopettajan kelpoisuuden. Olemme itse kiinnostuneita musiikista ja musiikkikasvatuksesta ja olemme harrastaneet musiikkia lapsuudesta asti. Meillä on myös kokemusta harjoitteluiden ja projektiopintojen kautta siitä, miten musiikkia käytetään yhtenä varhaiskasvatuksen menetelmänä. Opinnäytetyöprosessimme edistää ammatillista kehittymistämme siten, että voimme itsekin hyödyntää musiikkikansiotamme tulevassa työssämme. Havainnointitilanteissa opimme lastentarhanopettajilta uusia keinoja ja tilanteita lasten kanssa käytettävästä musiikkikasvatuksesta. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on mahdollisuus syventää omia tietoja ja taitoja omaa mielenkiintoa herättävästä aiheesta (Vilkka & Airaksinen 2003, 16).

2 Varhaiskasvatus

Käytämme tässä opinnäytetyössä termiä kasvattaja, jolla tarkoitamme kaikkia päivähoitossa lasten kanssa työskenteleviä varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Varhaisiällä tarkoitamme päivähoiton piiriin kuuluvia lapsia eli 0–6-vuotiaita. Opinnäytetyömme aiheeksi on rajattu 3–6-vuotiaiden musiikkikasvatus.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukaan varhaiskasvatuksen kokonaisuuteen kuuluvat alle kouluikäisten lasten hoito, kasvatus ja opetus. Nämä kolme perustehtävää painottuvat eri tavoin eri-ikäisillä lapsilla. Hoito käsittää perushoidon ja lasten hoivan, kun taas kasvatukseen sisältyy aina pedagogisia tavoitteita ja elementtejä. Varhaiskasvatus on vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, hyvinvointia, kehitystä ja oppimista. (Koivunen 2009, 11–12; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Varhaiskasvatuksessa lapsi nähdään kokonaisvaltaisena, ja lapsen kehitystä pyritään tukemaan kokonaisvaltaisesti. Päivittäiset arjen hoitotilanteet nähdään kasvatuksen kannalta yhtä tärkeinä kuin suunnitellut tuokiot ja oppimiseen tähtäävät toiminnot, mikä erottaakin varhaiskasvatuksen koulun aine- ja oppituntijakoisesta näkemyksestä. (Brotherus, Hytönen & Krokfors 2002, 22.) Lapsen omaehtoinen ja vapaa leikki sekä kasvatuskumppanuus ovat tärkeässä osassa lapsen edun mukaisesti toteutettavassa varhaiskasvatuksessa. Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan päivähoiton kasvattajien ja vanhempien välistä yhteistyötä. (Koivunen 2009, 11–12; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Varhaiskasvatuspalveluita järjestävät kunnat, järjestöt, seurakunnat sekä yksityiset palveluntuottajat. Varhaiskasvatuspalveluita järjestetään päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona sekä erilaisina avoimina palveluina. Esiopetus on vuotta ennen oppivelvollisuutta tapahtuvaa tavoitteellista opetus- ja kasvatustoimintaa ja se kuuluu olennaisena osana varhaiskasvatukseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.) Esiopetuksen päämääränä on luoda edellytykset lapsen monipuoliselle kasvulle ja kehitykselle hoidon, kasvatuksen ja

opetuksen avulla. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä suurempi on hoivan osuus, kun isompien lasten kasvatuksessa painotetaan opetusta. (Brotherus ym. 2002, 32.)

Lapselle ominaisia toimintatapoja ovat leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut varhaiskasvatuksen keskeiset sisällöt on jaettu eri orientaatioiden ympärille. Varhaiskasvatuksen orientaatioita ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen sekä uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Orientaatiot toimivat kasvattajien työvälineinä päivähoiton arjessa. Voidakseen käyttää monipuolisesti eri menetelmiä tulee päiväkodin kasvattajilla olla tarpeellinen didaktinen tietämys lasten ikäkausista ja kehitysvaiheista sekä tuntemus lapsiryhmästä, toimintaympäristöistä ja -olosuhteista. (Ojanen, Ritmala, Sivén, Vihunen & Vilén 2011, 240, 245–246; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 27.) Didaktiikka tarkoittaa lyhyesti ilmaistuna oppia opetuksesta, mutta laajemmassa merkityksessä se vastaa kysymyksiin, miten opetetaan, kuka opettaa, kenelle opettaa ja miksi opetetaan (Oulun yliopisto 2013).

Musiikki sisältyy esteettisen orientaatioon, johon kuuluvat lisäksi draama, käden taidot sekä kuvallinen ja kielellinen ilmaisu. Nämä erilaiset taiteen ilmaisumuodot antavat lapselle mahdollisuuden kuuntelemiseen, tuntemiseen, luomiseen sekä kuvittelemiseen. Lapsi oppii parhaiten tekemällä itse, joten päivähoiton arjessa täytyykin varata tarpeeksi aikaa lapsen spontaanille ja omaehtoiselle toiminnalle. (Ojanen, Ritmala, Sivén, Vihunen & Vilén 2011, 240, 245–246; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 27.)

3 Musiikki varhaiskasvatuksessa

Varhaisiän musiikkikasvatuksen tavoitteena on antaa lapselle musiikillisia valmiuksia, taitoja ja elämyksiä. Musiikkikasvatuksella voidaan tukea myös lapsen emotionaalista, sosiaalista, kognitiivista ja motorista kehitystä. (Musiikinopetus Suomessa 2007.) Musiikin vaikutuksia lapsen kehitykseen esittelemme enemmän luvussa viisi. Varhaisiän musiikkikasvatus on vuorovaikutusta, johon osal-

listuvat sekä kasvattaja että lapsi. Ensimmäisten musiikillisten kokemusten ja varhaisiän musiikkikasvatuksen avulla voidaan herättää lapsen rakkaus musiikkiin. Musiikkikasvatus on elinikäinen prosessi, joka seuraa ihmistä läpi elämän. (Brotherus ym. 2002, 9, 17.)

Musiikkikasvatuksen tulisi liittyä asioihin, jotka kiinnostavat lasta. Sisältö voi koostua esimerkiksi kuuntelemisesta, laulamisesta, soittamisesta, rytmikasta ja musiikkiliikunnasta. Musiikin voi lisäksi liittää kuvalliseen ilmaisuun, draamaan ja satuihin. (Ojanen ym. 2011, 247.) Musiikkikasvatuksessa kasvattajan täytyy määritellä toimintansa tavoitteet aina ryhmäkohtaisesti sekä lasten kehitysvaiheiden mukaisesti (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen 1993, 173). Tavoitteellisessa sekä eri-ikäisten lasten tarpeita ja edellytyksiä vastaavassa musiikkikasvatuksessa ratkaisevia ovat lapsen musiikillinen taso ja valmiudet (Brotherus ym. 2002, 9). Luvussa neljä esittelemme pääkohdat lapsen musiikillisesta kehityksestä. Onnistumisen kokemukset syntyvät juuri silloin, kun toiminta on lapsen ikä- ja kehitystason mukaista ja hänen suorituksiaan kehuaan ja hyvästä käyttäytymisestä kiitetään (Koivunen 2009, 38). Esimerkiksi pienten lasten kanssa musisoidessa kannattaa ottaa lyhyitä lauluja, loruja ja soittotehtäviä. Joskus ryhmään voi sattua eri-ikäisiä lapsia, jolloin kaikki täytyy ottaa huomioon tasapuolisesti vaihtelemalla toiminnan vaikeustasoa. (Paasolainen 2009, 19.)

Päivähoidon tavoitteellisessa musiikkikasvatuksessa vastakohtaparit ovat tärkeitä sisältöalueita, jotka voi sisällyttää vaikka vuosisuunnitelmaan. Vastakohtaparien avulla musiikkihetkeen saadaan helposti opetuksellista ja tavoitteellista sisältöä, sillä niiden opettelu kehittää lasta musiikillisesti, emotionaalisesti ja sosiaalisesti. Vastakohtapareja muodostuu esimerkiksi seuraavista pareista: voimakkaasti – hiljaa, ääni – hiljaisuus, yhdessä(=tutti) – yksin(=soolo), nouseva – laskeva, korkea – matala, iloinen(duuri) – surullinen(molli), liike - pysähdys, iso – pieni, tasajakoinen(=marssi) – kolmijakoinen(=valssi), alhaalta – ylös ja ylhäältä – alas. (Paasolainen 2009, 17.)

3.1 Turvallinen ympäristö musisointiin

Varhaiskasvatuksessa tapahtuva musiikkikasvatus on tärkeä toteuttaa sellaisessa oppimisympäristössä, jossa lapsella on mahdollisuus musiikillisiin elämyksiin, oppimiseen ja onnistumisen kokemuksiin (Ojanen ym. 2011, 247). Oppimisen kannalta on tärkeää, että lapsi tuntee olonsa tervetulleeksi ja turvallisiksi. Turvallinen ympäristö syntyy selkeistä rajoista ja niiden sisällä tehdyistä mukavista asioista. Turvallisten rajojen sisällä lapsen ja aikuisen on helpompi heittäytyä musiikin ja lorujen maailmaan. Aikuisesta säteilevä ilo heijastuu välittömästi myös lapseen, ja esimerkiksi hymyily vuorovaikutustilanteessa antaa lapselle voimaa ja turvaa. Parhaimmat oppimistulokset saadaan aikaan positiivisen asenteen ja turvallisen vuorovaikutuksen avulla. (Paasolainen 2009, 9, 11, 21.)

Kun on kyse varhaisiän musiikkikasvatuksesta, kasvattajan musiikillisilla taidoilla tai suorituksilla ei ole niinkään merkitystä. Lapset nauttivat eniten musiikista, kun aikuinen on läsnä tilanteessa ja luottaa itseensä. Aikuisen kasvattajan täytyy siis hyväksyä taitonsa juuri sellaisina kuin ne ovat ja suhtautua musiikkiin myönteisesti. (Paasolainen 2009, 7-8.)

3.2 Musiikki päivähoidon perushoitotilanteissa ja ohjatuilla tuokioilla

Tärkeä osa varhaiskasvatuksen musiikkikasvatusta on päivähoidon perushoitotilanteiden hyödyntäminen. Näihin tilanteisiin ei välttämättä tarvitse kuulua sen kummempaa suunnittelua tai tavoitteellisuutta. Tällainen epävirallinen musiikkihetki on esimerkiksi pukeutumisen tai leikkien siivoamisen vauhdittaminen laulun tai lorun avulla. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 172.) Kasvattajan hyvä loru- ja lauluvarasto helpottaa spontaanien musiikkikasvatustilanteiden hyödyntämistä (Ojanen ym. 2011, 248). Musiikkikasvatuksen ei siis tarvitse olla aina pelkästään laulamista, vaan myös loruttelu on hyödyllistä. Loruja voidaan säestää keho- ja rytmisoittimilla ja lorujen tahtiin voidaan liikkua eri tavoilla, mikä auttaa lasta pääsemään rytmikan maailmaan. (Paasolainen 2009, 8.)

Esimerkiksi aamupiiriin voi sisällyttää helposti musiikkia. Aamupiirin aika on yleensä heti aamupalan jälkeen, ja siihen osallistuvat ryhmän kaikki lapset. Aa-

mupiirissä käydään usein läpi kalenteri: viikonpäivä, kuukausi, vuosi sekä päivän sää. Jotta tämä päivän aloitushetki olisi lapsille miellyttävä, olisi hyvä myös huomioida jokainen lapsi erikseen esimerkiksi nimilaulun tai -lorun avulla. Aamupiirissä voidaan myös lukea lyhyt kirja, keskustella kuulumisista tai leikkiä jokin leikki. (Koivunen 2009, 60.)

Ohjatut musiikkituokiot etenevät systemaattisesti ja niillä on aina alku sekä loppu. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 172). Brotherus, Hytönen ja Krokfors (2002, 210–211) jakavat kirjassaan musiikkituokion suunnittelun ja toteutuksen neljään eri vaiheeseen eli ns. didaktisiin askeliin. Näitä askelia ovat asiaan johdattelu, asian tarkastelu, uuden aineksen kanssa työskentely sekä harjoittelu ja soveltaminen. Tuokion loppuun kannattaa varata aikaa myös opitun arvioimiseen ja tuokion päättämiseen. Johdatteluvaiheessa motivoidaan lapsia ja orientoidutaan tuokion aiheeseen. Tarkasteluvaiheen aikana syvennyttään opetettavaan asiaan tai ilmiöön. Uuden aineksen kanssa työskentelyn aikana lapsi kokeilee opittua asiaa omaehtoisesti. Soveltamisvaiheessa sovelletaan juuri opittua asiaa käytäntöön, mutta tätä vaihetta käytetään vain, jos lapsi on siihen tarpeeksi kypsä. Arvioinnin aikana arvioidaan oppimista suhteessa tavoitteisiin, ja arvioijina voivat toimia joko lapset tai opettaja tai kaikki yhdessä. (Brotherus ym. 2002, 210–211.)

Musiikkituokion ohjaajan on hyvä olla tietoinen ohjaamansa toiminnan tavoitteellisuudesta sekä omasta roolistaan opettajana (Hongisto-Åberg ym. 1993, 172). Tuokion toteuttamisessa auttaa hyvä suunnittelu, ja hyvään suunnitelmaan kannattaa aina myös sisällyttää varasuunnitelmat esimerkiksi ryhmän levottomuuden varalta (Paasolainen 2009, 20–21). Musiikkihetken aikana on tärkeää käyttää monipuolisesti eri työtapoja ja hyvä muistisääntö onkin ”laula, liiku, kuuntele ja soita”. Soittamiseen kuuluvat keho- ja rytmisoittimet. Kun käyttää näitä työtapoja vaihtelevasti, tulee musiikkituokiosta toimiva ja monipuolinen, ja lapsetkin pysyvät motivoituneina ja virkeinä. (Paasolainen 2009, 10, 19.)

Lisäksi musiikkituokiota suunnitellessa on hyvä muistaa, että vähemmän on enemmän. Samaa laulua kannattaa käydä läpi eri tavoin, ja paras oppimistuloskin syntyy, kun tuttuun asiaan lisätään vain hieman jotain uutta. Pienestäkin

laulusta saa aikaan paljon iloa, kun sitä työstetään esimerkiksi lorutellen, laulaen, liikkuen ja soittaen. Asioiden toistaminen ei tunnu lapsista tylsältä, vaan tuttujen asioiden kertaamisen avulla he saavat onnistumisen kokemuksia. (Paasolainen 2009, 10, 19.) Onnistuneen musiikkituokion aikana tunnelma on positiivinen ja lapset kokevat onnistumisen elämyksiä turvallisessa ympäristössä. Lapsi kokee ympäristönsä turvallisiksi, jos hän pystyy turvautumaan jo tutuksi tulleisiin toimintatapoihin, esimerkiksi tuttuun alku- ja loppulauluun. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 178.)

Paasolainen (2009, 19–20) jäsentää kirjassaan musiikkituokion rakenteen seuraavanlaisesti:

1. *Selkeä aloitus* on lapsille tärkeä. On hyvä käyttää aina samaa alkulaulua tai loruja, esimerkiksi jokaisen lapsen erikseen huomioivaa nimilaulua. Lapsista on mukavaa kuulla oma nimi yhteisessä hetkessä.

2. *Punainen lanka* rakentuu tuokiolle helposti, kun käytät apuna esimerkiksi pehmolelua, joka kulkee tuokion mukana alusta loppuun. Pehmon avulla voi myös käsitellä lasten kanssa tuokion aikana ilmeneviä tunteita ja tuntemuksia; pehmoa saattaa aluksi jännittää tuleva hetki mutta jännitykseen auttaa, kun tuokion ohjaaja selittää sille mitä seuraavaksi tapahtuu.

3. *Vanhaa tuttua ja jotain uutta: laulua, liikuntaa, kuuntelua ja soittamista*. Uuden asian käsitteleminen kannattaa sijoittaa tuokion alkuun, jotta lapset jaksavat keskittyä. Ennalta tuttuun asiaan on helppo lisätä uutta vaikkapa keksimällä uudet sanat vanhaan lauluun tai käsittelemällä saman laulun loruttelemalla, liikkumalla ja soittamalla. Kannattaa valita ohjaajalle mieluisia lauluja ja loruja, jotta innostus heijastuisi myös lapsiin. Liikuntaosuus on hyvä sijoittaa viimeistään musiikkituokion puolinväliin ja sen on hyvä sisältää ”irrottelumieninkiä”, esimerkiksi pomppimista. Näin lasten mielenkiinto säilyy ja lapset saavat nauttia liikumisesta.

4. Musiikkituokion loppupuolella voidaan ottaa *vanhan kertausta* tai vaikkapa lasten toivelauluja.

5. *Loppulaulu- tai loru* on hyvä olla lapsille ennalta tuttu.

Musiikkituokion aikana on tärkeä siirtyä ripeästi ja napakasti aiheesta toiseen, jotta lapset jaksavat keskittyä. Varsinkin pienen lapsen ajatus etenee nopeammin kuin aikuisen, joten jos eteneminen on liian hidasta, siirtyy lapsen mielenkiinto helposti aivan muualle. (Paasolainen 2009, 20–21.)

3.4 Keho- ja rytmisoittimien käyttö

Soittimina voidaan käyttää erilaisia rytmisoittimia tai kehosoittimia. Soittimia käytettäessä lapsille on kerrottava niiden nimet ja kuinka niitä kohdellaan ja soitetaan oikein, esimerkiksi rytmikapulat eivät ole heittämistä varten. Marakassin tai triangelin nimen voi nimen opettaa ”alkulämmittelynä”, jolloin soitettaessa toistetaan rytmikkäästi niiden nimiä. (Paasolainen 2009, 21–22.)

Lapsille on hyvä opettaa pienestä pitäen, että laulu ja soitto alkavat aina hiljaisuudesta ja aloittaa saa vasta aikuisen merkin jälkeen. Kun lapsilta kysyy, mistä musiikki alkaa, he vastaavat sen alkavan hiljaisuudesta ja hyvin varmasti myös toimivat sen mukaan. Kun kaikki laulavat ja soittavat samanaikaisesti, voi joskus olla vaikeaa saada soitto loppumaan yhtä aikaa. Hyvänä lopetusmerkkinä toimii esimerkiksi se, kun aikuinen nostaa käden ylös ja lapset tekevät saman. Näin soitto lakkaa lähes huomaamatta ja lapset oppivat pikkuhiljaa seuraamaan aikuisen merkkiä. Päivähoidossa toteutettavassa musiikkikasvatuksessa ei haittaa, vaikka lapsi ei vielä pystyisi soittamaan täysin tasaisessa rytmissä. Tärkeintä olisi oppia huomaamaan, milloin soitto alkaa ja loppuu. (Paasolainen 2009, 22–23.)

Oikeiden rytmisoittimien sijasta voidaan musiikkia ja ääniä tehdä itse kehosoitimien ja -rytmien (engl. body percussion) avulla. Erilaisilla askelilla ja eri puolel le kehoa käsillä taputtamalla saadaan aikaan erilaisia ääniä, esimerkiksi matalan äänen saa aikaan tömistämällä tai taputtamalla rintaan. Hieman korkeampi ääni lähtee, kun taputetaan etu- ja sivureisiin, ja käsiä yhteen taputtamalla saadaan aikaan vielä korkeampi ja selkeämpi ääni. Perkussiomusiikilla tarkoitetaan näiden erilaisten kehoäänien ja -rytmien monipuolista sekoittamista. Perkussiomusiikilla voidaan soittaa myös erilaisia komppeja, kuten valssia, humppaa ja

sambaa. (Penttinen 2007, 310.) Kehosoittimien käytössä vain mielikuvitus on rajana, ja käsien lisäksi myös esimerkiksi suulla saa aikaan erilaisia ääniä. Kehosoittimien käyttö lisää lapsen itseluottamusta ja tuntemusta omasta kehostaan. Itsenäisen soittamisen lisäksi lapset ovat samalla myös vuorovaikutuksessa keskenään. Lisäksi kehosoittimet löytyvät jokaiselta ja ovat aina mukana. (Vilmusenaho, Tempo Rubato 2013.)

4 Lapsen musiikillinen kehitys

Lapsen musiikillinen kehitys alkaa jo ennen syntymää ja jatkuu läpi elämän (Kivelä-Taskinen 2008, 12; Brotherus ym. 2002, 9). Aluksi esittelemme lyhyesti, mitä tarkoitetaan rytmillä ja rytmitajulla sekä sen kehittymisellä. Kerromme myös, miten lapsen laulu kehittyy ja kuinka tämä vaikuttaa puheen oppimiseen.

4.1 Rytmien ja laulun oppiminen

Rytmillä tarkoitetaan musiikin ajallista järjestäytymistä ja erityisesti ajallisiin jaksoihin liittyviä kesto- ja aksenttisuhteita. Musiikissa voidaan tyypillisesti erottaa syke, jolla tarkoitetaan tasavälein ilmaantuvia keston yksiköitä, tasaista pulssia. Syketiheys määrittää musiikin tempon eli nopeuden. (Paananen 2010b, 217.)

Rytmittäjä on kykyä hahmottaa musiikin sykettä, tempoa, rytmikuvioita ja rakennetta. Sen lisäksi, että rytmittäjään kuuluu kyky hahmottaa musiikkia kuulon kautta, siihen kuuluu myös rytmikyky. (Kivelä-Taskinen 2008, 34.) Rytmikyky on yksi koordinaatiokyvyn osa ja rytmittäjän toiminnallinen muoto. Rytmikykyyn liittyvät liikkeen ajoitustarkkuus, oikea-aikaisuus, kesto, rytmien hahmotus ja säilyttäminen sekä kyky havainnoida liikkeen nopeuden muutoksia. (Kivelä-Taskinen 2008, 26.)

Miten lapsen musiikillinen kehitys sitten teoriassa etenee? Musiikillinen kehitys alkaa jo ennen syntymää. Aistien kehitys alkaa jo sikiönä ja lapsi oppii aistiensa välityksellä. (Kivelä-Taskinen 2008, 12.) Useissa tutkimuksissa on osoitettu sikiön oppivan tottumalla sekä ehdollistumalla. Sikiö tottuu raskausaikana jokapäiväiseen ääniympäristöön, ja syntymän jälkeen vauva rauhoittuu kuuntelemalla äidin sydämensykettä tai sikiönä kuulemaansa musiikkia. (Paananen 2010b,

219.) Rytmitajun ensimmäinen herkkyyskausi alkaa jo sikiöaikana ja jatkuu yhden vuoden ikään saakka (Kivelä-Taskinen 2008, 36).

Lapsi alkaa laulamaan laulun sanoja 2–3-vuotiaana. Vaikka hän ei välttämättä laula säveliä täysin oikein, hän hahmottaa laulun yleiset pääpiirteet. Lapsi muistaa myös rytmisissä kuvioissa, milloin sävelet ovat pitkiä ja erillään toisistaan ja milloin nopeita ja lähekkäin toisiaan. Laulaessa standardit eli tutut, jo olemassa olevat valmiit laulut ja lapsen omat, itse keksimät spontaanit laulut sekoittuvat keskenään. Alle kolmevuotiaan lauluun liittyy myös tiedostamattomasti aina liike. (Paananen 2010b, 220; Peltomaa 2010, 186–191.)

Yli kolmevuotias pystyy jo erottamaan standardit ja spontaanit laulut toisistaan, ja lapsi pyrkii toistamaan tuttuja standardeja lauluja. 3–5-vuotiaat lapset sisäistävät usein musiikkia liittämällä sitä laajempiin yhteyksiin, kuten leikkiin ja sosiaalisiin suhteisiin. Tässä iässä myös liike voidaan tietoisesti liittää rytmiin. Peltomaa viittaa tekstissään laulun kehityksestä Swanwickin (1988) tutkimukseen, jonka mukaan 3–5-vuotias lapsi oppii hallitsemaan ja kontrolloimaan soittimia. Rytmien käyttö on vielä melko yksinkertaista. Lapselle alkaa kehittyä myös vakaa musiikin syke, ja hänen musiikillinen tietovarastonsa kasvaa. (Peltomaa 2010, 186–189.)

Lapselle ovat tyypillistä lauluimprovisaatiot 4–6-vuotiaana, ja sanavaraston kasvaessa näiden spontaanien laulujen sanojen merkitys syvenee. Laulut ovat kertovia ja kuvastavat usein senhetkistä tunnetilaa. (Peltomaa 2010, 188–191.) Lapsen rytmitajun toinen herkkyyskausi sijoittuu ikävuosiin 4,5–7. Rytmikyvyn eli rytmitajun toiminnallisen osan ensimmäinen herkkyyskausi on 4,5–7-vuotiaana samaan aikaan tasapainojärjestelmän kypsymisen kanssa. Rytmikyky ja tasapainojärjestelmä ovat läheisesti yhteydessä toisiinsa, sillä tasapainojärjestelmä auttaa hahmottamaan tilaa ja reagoimaan nopeasti tasapainon vaihteluille esimerkiksi tanssittaessa. (Kivelä-Taskinen 2008, 26.)

4.2 Musiikillisen kehityksen teorioita

Tässä luvussa esittelemme muutamia tunnettuja musiikillisen kehityksen teorioita. Yhdysvaltalainen psykologi *Howard Gardner* on tutkinut paljon lapsen taiteel-

lista ja musiikillista kehitystä. Hän kehitti vuonna 1983 teorian useista eri älykkyyksistä, joista musiikillinen älykkyys alkaa Gardnerin mukaan kehittyä varhaisimmin. Musiikillinen kehitys sisältyy Gardnerin mallissa yleiseen taiteelliseen kehitykseen, joka sisältää kolme vaihetta: vauvaiän sensomotorinen vaihe, varhaislapsuuden symbolinen vaihe ja kouluiän kirjallinen vaihe. Vauvaiässä muodostuu taiteellisen kehityksen perusta. Varhaislapsuuden symbolisessa vaiheessa lapsen taiteellisuudella ei ole rajoja, sillä pieni lapsi ei vielä tunne samalla tavalla taiteellisuuden sääntöjä kuin aikuinen. Varhaislapsuus on luovuuden herkkyyuskautta. (Paananen 2010a, 158–159.)

Swanwick ja Tillman tutkivat 3–11-vuotiaiden lasten keksimiä musiikkikappaleita ja muodostivat niiden ja Piaget'n leikkiteorian pohjalta musiikillista kehitystä kuvaavan mallin vuonna 1986. Esittelemme tässä kehitysteorian ensimmäiset vaiheet: 0–3-vuotias lapsi elää sensomotorista vaihetta, jolloin lapset vastaavat äänen ilmaisulliseen laatuun ja dynaamisiin tasoihin. Keksiminen on soitin- ja ihmisäänellä suoritettavaa kokeilua. Toinen vaihe on manipulatiivinen vaihe, jolloin 4–5-vuotiaat lapset harjoittavat äänen tuottamista soittimilla ja käyttävät hyväkseen instrumenttien rakenteiden suomia mahdollisuuksia. (Paananen 2010a, 160–161.)

Kolmannessa persoonallisen ilmaisun vaiheessa 4–6-vuotiaiden lasten kokeilutoiminta kohdistuu musiikin ekspressiivisiin laatuihin kuten voimakkuuden ja nopeuden vaihteluihin. Neljäs kehitystaso on 5–8-vuotiaiden musiikillisen äidin kielen vaihe. Siinä tuotoksissa alkaa ilmetä kulttuurille tyypillisiä musiikillisia rakenteita. Fraasit ovat yleensä kahden, neljän tai kahdeksan tahdin mittaisia ja järjestyvät metrisesti säännönmukaisiksi. Lapsen musisointi on melko yllätyksentöntä ja hänen ideoidensa alkuperä on tunnistettavissa kulttuurille tyypillisistä rakenteista. (Paananen 2010a, 160–161.)

Hargreavesin ja Galtonin taiteellisen kehityksen malli on muodostettu asiantuntijakuvausten ja jo olemassa olevan empiirisen tiedon pohjalta 1980–1990 -lukujen vaihteessa. Esittelemme tässä teorian ensimmäiset vaiheet. Ensimmäisessä sensomotorisessa tai esisymbolisessa vaiheessa lapsi on alle kaksivuotias. Tässä vaiheessa fyysiset taidot koordinoituvat. Musiikillisen ärsykkeen yh-

teydessä esimerkiksi piirtämisliike on rytmistä. Vauvoilla on jo luonnostaan kiinnostusta äänen dynaamisten tasojen eli äänenvoimakkuuden muunteluun ja myöhemmin järjestyneempään säveltason, rytmin, sointiväriin ja soitinäänten tutkimiseen. Vokaalinen ääntely, jokeltelu ja reaktiot musiikkiin ovat yhteydessä fyysisiin liikkeisiin. (Paananen 2010a, 162–164.)

Toisena vaiheena on 1,5–5-vuotiaan kuviopohjainen vaihe. Jokelluksista kehittyy artikuloituneita ja tunnistettavia lauluja. Laulut alkavat sisältää ympäristöstä tulevia elementtejä ja muodostavat usein sikermiä. 3-vuotias tuottaa laulun sanarytmin pohjalta, 4-vuotias osaa jo jäljitellä melodiaa ja vasta 5-vuotiaan laulussa intervallit eli sävelten väliset korkeudet ovat oikein. Kolmannessa skeemapohjaisessa vaiheessa 5–8-vuotias omaksuu kulttuurisen tavat tuottaa taitteen eri muotoja. Laulamissa sävellaji alkaa säilyä ja musiikin rytmi alkaa koordinoitua musiikin sykkeeseen eli tasaiseen pulssiin, joka määräytyy tempon mukaan. Lapsi oppii systeemien väliset suhteet. (Paananen 2010a, 162–164.)

Paanasen musiikillis-kognitiivisen kehityksen malli rajautuu musiikin kognitiiviseen alueeseen. Malli sisältää kolme vaihetta: sensomotorinen vaihe (4–18 kk), relationaalinen vaihe (1,5–5 v.) ja dimensionaalinen vaihe (5–11 v.). Sensomotorisessa vaiheessa kuulonvaraiset skeemat ja motoriset skeemat koordinoituvat keskenään äänentuottamisskeemoiksi eli mielensisäisiksi malleiksi. Relationaalisessa vaiheessa tarkkaavaisuus kohdistuu muun muassa äänen pitkään tai lyhyeen keston, nopeaan ja hitaaseen tempoon ja melodian liikkeestä ylös ja alas. Dimensionaalisessa vaiheessa käsitys sävelten melodisten ja harmonisten suhteiden pysyvyydestä kehittyy. (Paananen 2010a, 167–170.)

Hargreavesin ja Galtonin (2010a) sekä Paanasen (2010a) malleissa kehitysteorian ensimmäisessä vaiheessa painottuvat fyysisuus ja motorisuus. Liike ja rytmi kulkevat käsi kädessä. Lapsi reagoi musiikkiin liikkeellä ja luo kuullun ja motorian perusteella äänen tuottamisen malleja mieleensä. Hargreavesin ja Galtonin mallissa todetaan, että jo vauvalla on luontainen kiinnostus äänenvoimakkuuden vaihteluita kohtaan. Toisaalta Paananen tarkentaa mallissaan, että erityisesti 1,5–5-vuotias lapsi kiinnittää huomiota melodian liikkeeseen ylös ja alas, äänen pituuden vaihteluihin sekä nopeaan ja hitaaseen tempoon. Swanwickin ja

Tillmanin (2010a) sekä Hargreavesin ja Galtonin malleissa tulee molemmissa esiin se, että lapsi omaksuu omaan musiikin tuottamiseensa kulttuurillensa ominaisia piirteitä 5–8 vuoden iässä. (Paananen 2010a, 158–170.)

5 Musiikin vaikutus lapseen

Musiikkikasvatuksella varhaiskasvatuksessa tuetaan lasta kokonaiskehityksessä sekä edistetään lapsen oppimisedellytyksiä (Ruokonen 2009, 22). Varhainen musiikkikasvatus alkaa jo ennen lapsen syntymää (Ruokonen 2011, 62). Seuraavaksi esittelemme musiikin vaikutuksia lapsen eri kehityksen osa-alueisiin.

5.1 Musiikin kognitiiviset vaikutukset

Musiikillisella varhaislapsuuden kasvuympäristöllä on vahvoja yhteyksiä lapsen aivojen ja *kielen kehitykseen sekä oppimiseen* (Ruokonen 2011, 62). Yhteys liittyy muun muassa siihen, että laulaminen ja puhuminen kehittyvät yhtä aikaa. Aikuisen on tärkeää laulaa lapselle eri tilanteisiin sopivia lauluja, sillä lapsen laulu kehittyy aikuisen laulun perustalta. Lapsi jäljittelee ja prosessoi aikuisen laulua ja varastoi näin itselleen laulusta havaitsemiaan katkelmia. Hän tuottaa myös itse omaa laulua yhdistelemällä näitä katkelmia omaa mielikuvitustaan käyttäen. (Ruokonen 2009, 24–25.) Opetellessaan puhumaan lapsi oppii ensin kuuntelemaan puhetta ja tämän jälkeen toistamaan kuulemaansa. Musiikin ja laulujen oppimisprosessi on samanlainen: lapsi kuuntelee, mitä laulussa sanotaan ja mitä se tarkoittaa. Mitä enemmän erilaisia lauluja ja musiikkia lapsi kuuntelee, sitä paremmaksi hänen kuuntelusanastonsa kehittyy. (Kivelä-Taskinen 2008, 36.)

Musiikkikasvatukseen kuuluvat myös tavutaputukset ja musiikin tahtiin marssiminen. Näillä toimilla voi olla ratkaiseva merkitys lapsen lukemaan ja kirjoittamaan oppimisessa. Vaikutus on merkittävä varsinkin niillä lapsilla, joilla olisi odotettavissa vaikeuksia näillä osa-alueilla perinnöllisyyden tai muun sairauden vuoksi. (Huotilainen 2009.)

Musiikin kuuntelu ja tuottaminen vaikuttavat ihmisen aivoihin muullakin tavalla kuin vain kielen kehitykseen. Eräessä tutkimuksessa on havaittu, että ennen

kahdeksan vuoden ikää aloitettu musiikin harjoittelu laajentaa *kuuloaivokuorta* voimakkaasti. Kuuloalueiden tehostunut toiminta auttaa lasta kuulemaan tarkasti musiikkia, mutta myös omaa äidinkieltään. Se auttaa havainnoimaan lyhyitä ja pitkiä vokaaleja ja konsonantteja sekä pieniä eroja vieraan kielen äänteissä. Musiikkia harrastavan lapsen kuulomuisti on aktiivinen ja tehokas, mikä helpottaa ohjeiden seuraamista ja vaativampien tehtävien ymmärtämistä. Musiikkia harrastaneilla lapsilla on havaittu olevan myös parempi keskittymiskyky, ja he kykenevät kuuntelemaan ohjeita taustamelusta huolimatta. (Huotilainen 2009.)

5.3 Musiikkiliikunnan merkitys

Musiikin harjoitteluun liittyvä motoristen aivoalueiden laajentuminen on voimakasta 3-10 vuoden iässä, mutta heikkenee sen jälkeen (Huotilainen 2009). Musiikkiliikunta ja rytmiharjoitukset kehittävät lapsen kuuntelutaitoa, rytmitajua ja liikkeiden koordinoitua. Esimerkiksi kehorytmileikit ja soittaminen kehittävät lapsen hieno- ja karkeamotoriikkaa sekä vahvistavat erilaisten liikkumistapojen ja liikesarjojen oppimista. Musiikkiliikunnan ja itseilmaisun avulla lapselle kehittyy kokonaisvaltainen käsitys omasta itsestään. (Ruokonen 2009, 26.) Rytmissä tehdyt liikkeet voivat usein auttaa koordinaatiokykyä. Esimerkiksi kävelemään opeteltaessa helpottaa, kun mukaan otetaan liikettä tukeva rytmi. (Kivelä-Taskinen 2008, 38.)

Musiikkituokioonkin on tärkeää liittää liikuntaa. Musiikkihetkellä voi olla jokin musiikkiliikuntaleikki tai liikkua voi vapaasti musiikin tahdissa tanssien tai hyppien. Liikkumisen jälkeen lapsella on hyvä motivaatio vastaanottaa opetusta. (Paasolainen 2009, 21.)

5.4 Musiikki ja sosio-emotionaaliset vaikutukset

Musiikillinen oppimisympäristö herkistää lasta kuunteluun ja rohkaisee sekä kehittää musiikillista *itseilmaisua* esimerkiksi laulamisen, soittamisen, liikkumisen, tanssimisen, maalaamisen ja draaman kautta. (Ruokonen 2009, 22.) Monipuolisen musiikkikasvatuksen avulla voidaan laajentaa lasten *persoonallisuutta*. Esimerkiksi hiljainen ja arka lapsi saattaa pystyä käyttämään kehoaan ja ääntään kokonaisvaltaisesti musiikin tekemiseen ja ehkäpä riehaantuakin ryh-

mässä, kun taas rauhaton lapsi voi pystyä keskittymään musiikin tekemiseen tai kuunteluun hyvin pitkäksi aikaa. (Lamponen 2004, 19–20.)

Musiikkikasvatus kehittää lapsen käsitystä omasta itsestään, mutta myös kykyä toimia ryhmässä muiden lasten kanssa (Häkkä 2006). Musiikilla on siis vaikutusta myös *yhteisöllisyyteen*. On havaittu, että yhteisen musiikkituokion jälkeen leikki-ikäiset lapset olivat avuliaampia toisiaan kohtaan ja halukkaampia yhteiseen leikkiin. Lapselle yhteinen laulaminen merkitsee siis luottamuksen ja turvallisuuden tunteen lisääntymistä. (Huotilainen 2009.) Tutkimusten mukaan musisoinnin jälkeen lapset ovat myös avuliaampia kuin jonkin muun toiminnan jälkeen, esimerkiksi satuhetken jälkeen (Science Daily 2013).

Musiikki voi toimia myös lapsen *tunteiden tulkkina*. Musiikki luo lapselle turvallisuuden ja läheisyyden tunnetta, antaa iloa ja mielihyvää sekä toimii lohduttajana (Häkkä 2006). Musiikki toimii erinomaisena vuorovaikutusvälineenä. Se ohittaa puolustusmekanismeja ja sen avulla puretaan jännitteitä. Musiikkia voidaan käyttää tunnetilojen ohjaamiseen, ja se voi toimia kielenä ilman sanoja. Musiikki voi siis toimia välineenä kommunikoitaessa ja toimittaessa erityistä tukea tarvitsevan lapsenkin kanssa. Esimerkiksi autistinen lapsi voi ilmaista itseään ja tunteitaan soittamalla tai oppia uusia sanoja lauluista. (Ahonen 2013, 31.)

6 Aikaisemmat tutkimukset

Musiikkikasvatusta on tutkittu jonkin verran, ja suurin osa tieteellisistä tutkimuksista on ulkomaalaisia. Suomessa on tehty monia ammattikorkeakoulutasoisia opinnäytetöitä varhaisiän musiikkikasvatuksesta. Esittelemme tässä luvussa musiikkitieteilijä Hans Günther Bastianin tutkimuksen, Katariina Marjasen väitöskirjan sekä kolme varhaisiän musiikkikasvatusta käsittelevää opinnäytetyötä.

Saksalainen musiikkitieteilijä Hans Günther Bastian tutki 1990-luvulla musiikin harrastamisen vaikutusta lasten henkiseen kehitykseen. Tutkimus toteutettiin viidessä berliiniläisessä peruskoululuokassa, joihin laadittiin ensimmäiseltä luokalta alkava musiikkipainotteinen opetusohjelma. Yhteen opetusviikkoon sisältyi kaksi musiikkituntia, minkä aikana lapset opiskelivat jonkin instrumentin soittoa

sekä yhteissoittoa pienissä ja isoissa kokoonpanoissa. Vertailuryhmänä oli kaksi berliiniläistä peruskoulua, joissa oli käytössä normaali, tietopuolisiin oppiaineisiin painottuva saksalainen oppijärjestelmä. Vertailuryhmän opinnot sisälsivät myös musiikin opiskelua, mutta vain tunnin verran viikossa, eikä opiskeluun kuulunut pakollisena instrumentin soittoa eikä yhteissoittoa. Tutkimus kesti kokonaisuudessaan yli kahdeksan vuotta sisältäen vuoden etukäteissuunnittelun, kuusi vuotta kestäneen tutkimuksen (1992–1998) ja yli vuoden kestäväen tulosten analysoinnin. Analysoinnissa oli mukana useita psykologeja ja musiikkipedagogeja. (Bastian 2000, Ahon 2012 mukaan.)

Lukuisista sensaatiomaisista tuloksista tärkeimpinä nousi esille, että musiikkiharrastus ja yhteissoitto vaikuttivat positiivisesti sosiaalisen kyvykkyyden kehittymiseen. Esimerkiksi torjuva asenne joitain luokkatovereita kohtaan, ”tuosta koululaisesta on pidä”, väheni musiikkipainotteisissa luokissa tasaisesti koko tutkimusjakson ajan, toisin kuin vertailuryhmissä. Tutkimuksessa todettiin myös syy-yhteys musiikkiharrastuksen ja älykkyyden välillä. Mitä pidemmälle musiikkiharrastus eteni, sitä enemmän kohosi yleinen älykkyysosamäärä. Musisoivat lapset olivat myös henkisesti kypsempiä verrokkeihin nähden, ja heillä oli parempi keskittymiskyky. Musisointi paransi myös lasten koulusuorituksia ja lisäsi luovuutta. (Bastian 2000, Ahon 2012 mukaan.)

Marjanen (2009) tutki Jyväskylän yliopistossa tekemässään väitöskirjassa (The Belly-Button Chord. Connections of pre- and postnatal music education with early mother-child interaction) musiikkikasvatuksen vaikutuksia äiti–vauva-vuorovaikutussuhteessa vertaamalla vuorovaikutusta kolmen eri ryhmän välillä. Ryhmät oli jaettu musiikkitoiminnan ajankohdan mukaan: raskauden aikana ja synnytyksen jälkeen, vain synnytyksen jälkeen ja ei lainkaan musiikkitoimintaan osallistuviin äiteihin ja vauvoihin. (Marjanen 2009.)

Musiikkikasvatus lisäsi vauvan tunteiden ilmaisun taitoja, kuuntelutaitoja ja reagoitiherkkyttä. Lisäksi läsnäolo kommunikointitilanteessa parani. Kommunikointiaktiivisuutta ja äiti–vauva-suhteen lujittumista näkyi erityisesti jo raskauden aikana musiikkitoimintaan osallistuneiden vauvojen käyttäytymisessä. Vanhemmatkin hyötyivät musiikkikasvatuksesta, sillä sen avulla he saivat tukea

vanhemmaksi kasvamiseen, ja musiikki auttoi heitä rakentamaan suhdettaan vauvaan. Tulosten perusteella musiikkikasvattajia tarvittaisiin jo todella varhaisessa lapsen kehityksen vaiheessa, ja varhaisiän musiikkikasvattajat voisivatkin olla mukana jo odotusajan aikana esimerkiksi moniammatillisten tiimien jäseninä. (Marjanen 2009.)

Boman, Hellman ja Juusonen Diakonia-ammattikorkeakoulusta (2007) ovat tehneet opinnäytetyön tavoitteellisesta musiikkikasvatuksesta varhaiskasvatuksessa (Musiikki yhteistä on – Musiikkikasvatus varhaiskasvatuksessa). He havaitsivat musiikkikasvatusta yhdessä päiväkodissa ja rakensivat havaintojensa pohjalta omat musiikkituokiot, joissa testattiin menetelmien toimivuutta. Lisäksi aineistoa kerättiin kirjallisuudesta. Tuotoksena oli materiaalikansio, joka sisältää yksinkertaisia toimintatapoja, joita varhaiskasvattajien on helppo toteuttaa työssään. (Boman, Hellman & Juusonen 2007.)

Muona Jyväskylän ammattikorkeakoulusta (2013) on tehnyt opinnäytetyön SA-NAT SEKAISIN? Musiikkikasvatus lasten kielellisiä vaikeuksia ennaltaehkäisevänä toimintana. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitkä ovat varhaisiän musiikkikasvatuksen mahdollisuudet lasten kielellisten vaikeuksien ennaltaehkäisyssä ja ikäkaudelle tyypillisen kielenkehityksen tukemisessa. Lisäksi tutkimuksen avulla haluttiin selvittää, mikä varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapana on sellainen, joka erityisesti tukee lasten kielellistä kehitystä ja mitä on hyvä ottaa huomioon, kun ohjaa musiikkituokiota lapsille, joilla on kielellisiä vaikeuksia. Tutkimus suoritettiin kolmessa vaiheessa lukuvuoden 2012–2013 aikana. Ensimmäinen vaihe koostui erityiskoulussa pidetyistä musiikkituokioista, toisessa vaiheessa suoritettiin kysely kolmelle erityisopettajalle kyselylomakkeen avulla ja kolmas vaihe koostui tulosten analysoinnista ja raportoinnista. Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että varhaisiän musiikkikasvatuksen avulla saadaan positiivisia kokemuksia, jotka kohottavat lapsen itsetuntoa ja ovat tärkeitä. Perussykkeen ja sanarytmin omaksuminen antavat valmiuksia lukemaan ja kirjoittamaan oppimiselle. Tuloksien mukaan kaikki varhaisen musiikkikasvatuksen työtavat koettiin tärkeiksi, mutta erityisesti korostettiin musiikkiliikuntaa, koska siihen on helppo liittyä kielellisistä vaikeuksista huolimatta. (Muona 2013.)

Chydenius ja Hänninen Metropolia ammattikorkeakoulusta (2009) ovat tehneet opinnäytetyön Musiikki kasvattaa elämään - varhaisiän musiikinopettaja päiväkodissa. Opinnäytetyössä kartoitettiin päiväkodeissa tapahtuvaa musiikkikasvatusta ja lisäksi tutkittiin musiikkikasvatuksen merkitystä lapsen kehitykselle. Työn tavoitteena oli löytää toimivia malleja musiikkiopistojen ja päivähoidon väliselle yhteistyölle. Yhtenä Chydeniuksen ja Hännisen tavoitteena oli myös perustella, minkä vuoksi ammattitaitoisen musiikkikasvattajan tulisi olla vastuussa päiväkotien musiikkikasvatuksesta. Opinnäytetyön tuloksista tekijät totesivat, että päiväkodeissa järjestetyn, ammattitaitoisen musiikkitoiminnan merkitys lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta on suuri. Chydenius ja Hänninen haluavat rohkaista kasvattajia tähän ammatilliseen yhteistyöhön, jotta musiikin rikkaudet olisivat kaikkien saatavilla. (Chydenius & Hänninen 2009.)

7 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Vilkan ja Airaksisen mukaan (2003, 51) toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena on aina jokin konkreettinen tuote, kuten tietopaketti. Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena on musiikkikansio. Opinnäytetyömme tavoitteena on siis tehdä musiikkikansio, johon on koottu keinoja ja tietoa siitä, miten jokainen kasvattaja voi toteuttaa musiikkikasvatusta varhaiskasvatuksessa. Tarkoituksenamme on tuoda esille jokaiselle soveltuvia musiikkikasvatuksen toteuttamisen menetelmiä. Kansioon kootaan muun muassa esimerkkejä siitä, miten musiikkia voi käyttää arjen perushoitotilanteissa tai ohjatulla tuokiolla, vinkkejä uuden laulun opettamiseen lapsille sekä muutamia esimerkkilauluja.

Tarkoituksena on, että musiikkikansiomme jää ainakin yhteistyössä olevien päiväkotien käyttöön. Toivomme, että opinnäytetyömme toisi esille musiikin tärkeyden ja ettei musiikkikasvatuksen tarvitse olla liian monimutkaista. Haluamme myös kannustaa kasvattajia musiikin käyttöön päivähoidon arjessa. Lapsille tärkeintä on musiikin tuoma ilo ja yhteinen musisointi.

Vilkan ja Airaksisen (2003, 16) mukaan hyvä opinnäytetyön aihe nousee koulutusohjelman opinnoista. Olemme kokeneet, että sosionomin (AMK) koulutukseen sisältyy melko vähän musiikin opiskelua, joten tavoitteenamme on tuoda

tätä aihetta enemmän esille. Tästä opinnäytetyöstä voi olla hyötyä kasvattajille työelämässä tai jo opiskelujen varrella.

Tavoitteenamme on liittää opintoihimme lastentarhanopettajan kelpoisuus, joten siksi valitsimme varhaiskasvatukseen suuntautuvan opinnäytetyön aiheen. Lisäksi tavoitteenamme on kehittää omaa ammattitaitoamme varhaiskasvatuksen työkentällä ja erityisesti musiikkikasvatuksen osalta sekä oppia haastattelemillamme lastentarhanopettajilta uusia toimintatapoja musiikkikasvatukseen. Tavoitteenamme on myös kehittää omaa tietämystämme tutustumalla opinnäytetyöhön liittyvään kirjallisuuteen, jonka avulla opimme paljon uutta lapsen kehityksestä ja musiikillisista taidoista.

8 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön kohderyhmänä ovat 3–6-vuotiaiden musiikkikasvatusta toteuttavat kasvattajat. Aineistonkeruumenetelminä käytimme puolistrukturoitua haastattelua sekä havainnointia, joiden avulla selvitimme musiikkikasvatuksen toteuttamisen keinoja. Saimme empiiristä tietoa musiikkikansioon haastattelemalla kolmea lastentarhanopettajaa kolmesta eri päiväkodista sekä yhtä varhaisiän musiikkikasvatuksen lehtoria. Toteutimme haastattelut suullisina puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Vilkan ja Airaksisen mukaan (2005, 63) tämä tapa on toimiva, kun tavoitteena on kerätä tietoa asiantuntijoilta jostain tietystä teemasta.

Haastattelimme kasvattajia yksitellen ja käytimme haastattelussa tukena itsellemme tarkoitettua teemahaastattelulomaketta. Käyttämämme teemahaastattelukysymykset löytyvät tämän opinnäytetyön liitteestä 1. Kysymyksiä oli runsaasti siltä varalta, jos olisimme saaneet niukasti vastauksia. Haastattelukysymykset oli siis tarkoitettu meille joustavaksi apuvälineeksi haastattelutilanteeseen. Aineiston kirjaamisen helpottamiseksi äänitimme haastattelut. Kun olimme toteuttaneet haastattelut, litteroimme ne soveltuvin osin. Ryhmittelimme aineiston eli haastatteluiden vastaukset teemoittelemalla. Teemoittelun tarkoituksena on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93). Käytimme tätä tekniikkaa saadaksemme vastauksista esiin opinnäyte-

työmme kannalta tärkeimmät asiat. Teemoittelu myös helpotti raportin kirjoittamista, ja saimme jaoteltua aineiston selkeästi eri aihealueiden mukaan.

Haastattelun lisäksi käytimme aineistonkeruumenetelmänä havainnointia. Havainnoimme kunkin kasvattajan musiikkikasvatusta päivän ajan joustavasti yhteiskumppanin arjen ehtojen mukaan. Muistiinpanojen tekemisen lisäksi äänitimme havainnointimme tueksi päivän aikana esiintyneitä musiikkikasvatustilanteita. Havainnoinneista saadut tiedot ja sen herättämät ajatukset auttoivat meitä musiikkikansion kokoamisessa. Lisäksi musiikkikansion materiaali pohjautuu kirjallisuuteen ja omiin kokemuksiimme musiikkikasvatuksesta.

Aineistonkeruun jälkeen ryhdyimme kirjoittamaan opinnäytetyöraporttia. Empiirisen tiedonkeruun jälkeen jatkoimme vielä teoreettisen viitekehyksen laajentamista ja samalla kirjoitimme haastatteluista saadun aineiston lopulliseen muotoonsa. Musiikkikansion keskeiset aiheet olivat selkeinä meille prosessin alusta alkaen, mutta kansion varsinainen sisältö muotoutui koko tämän prosessin aikana. Prosessin viimeinen vaihe oli musiikkikansion muokkaaminen täysin valmiiksi. Aloimme kirjoittaa pohdintaa jo ennen musiikkikansion lopullisen version valmistumista.

9 Musiikista kasvattajien kertomana

Tässä luvussa esittelemme haastatteluista saamamme vastaukset. Emme jaottele tuloksia sen perusteella, mistä haastatteluista vastaukset ovat, vaan olemme tehneet kolmesta haastattelusta yhteenvedon. Keskeisimmiksi teemoiksi nousivat musiikkikasvatuksen toteutus ja keinot, soittimet, lapsilähtöisyys, musiikkikasvatuksen vaikutukset ja hyödyt, musiikkituokio sekä erilaiset keinot uuden laulun opettamiseen.

9.1 Musiikkikasvatuksen toteutus ja keinot

Haastateltavat korostivat sitä, että musiikkikasvatus on osa jokaista päivää. Musiikin määrä kuitenkin vaihtelee viikkorytmissä ja myös vuodenaikojen mukaan. Haastatteluista kävi ilmi, että joissakin yhteistyöpäiväkodeissa musiikille on jokin tietty ja sovittu hetki, kun taas toisissa päiväkodeissa musiikkikasvatus ilmenee

spontaanimpana toimintana. Musiikkikasvatuksen voi helposti integroida mihin tahansa aihealueeseen ja tilanteeseen ja musiikki lähtee jokaisesta hetkestä. Eräs haastateltava totesi näin:

Jokainen osaa sen verran laulaa, ihan vaan vaikka kysyy: ”Onko Maija täällä?”. Vaikka joku kolmisointu, laskeva kolmisointu tai sit jotain ihan helppoa et ”Hei hei Maija” tai ”Hei Maija mitä sulle kuuluu?”, et ei tarvii olla ku yhdellä sävelellä.

Eräs haastateltava kertoi esimerkin, miten arkea voi helpottaa musiikin avulla:

Leikin korjaus sujuu tuhat kertaa helpommin ku siin samalla lauletaa semmosia lauluja.

Päiväkodeissa, joissa vierailimme, oli joka päivä jonkinlainen musiikkituokio. Toisessa päiväkodissa oli päivittäinen selkeä ja sovittu musiikkituokio, kun taas toisessa päiväkodissa musiikkituokio toteutettiin aamupiirillä. Ideana aamupiirin musiikilliseksi sisällöksi oli esimerkiksi viikonpäivälaulu, jokin päivän teemaan liittyvä laulu tai aamujumppa.

Haastatteluissa nousi esiin erilaisia musiikkikasvatuksen muotoja, kuten liikuntaleikit, laululeikit, lorut, soittaminen, piirtäminen, kuvat, laulaminen ja rytmittely. Haastatteluissa korostui musiikkikasvatuksen monipuolisuus ja se, että toteutuksessa vain mielikuvitus on rajana. Varhaisiän musiikkikasvatuksessa toiminnallisuus ylläpitää lasten mielenkiintoa ja keskittymiskykyä. Musiikkikasvatus voi noudattaa myös päiväkodin omaa musiikkikasvatussuunnitelmaa, josta löytyy esimerkiksi joka kuukaudelle omat aihealueet. Suunnitelma luo musiikkikasvatukselle tietyt raamit. Esikoulussa hyviä lauluideoita voi saada myös käytössä olevasta esikoulukirjasta.

9.2 Soittimet

Kaikki haastateltavat olivat samaa mieltä siitä, että rytmisoittimilla pääsee jo pitkälle. Rytmikapulat eli klaveesit ovat suosittu perussoittimet. Muita lapsille sopivia soittimia, joita haastatteluista nousi esiin, olivat kellot, rummut, marakassit, triangelit, kehärummut, kellopelit, tamburiinit sekä eksoottisista soittimista sadekepit. Soittimia voi myös tehdä itse lasten kanssa. Eräs haastateltava kehotti jakamaan pienille lapsille samat soittimet tasapuolisuuden vuoksi riidan

välttämiseksi. Vanhemmille lapsille soitinrepertuaaria voi lisätä ja soittimia voi kierrättää lasten kesken. Soittimia soitettaessa lapsille on hyvä opettaa niiden oikeat nimet ja soittotavat, koska lapset pitävät tärkeänä uusien asioiden oppimista.

Aikuisille suositeltuja säestyssoittimia olivat kitara, piano ja kantele. Viisikielinen kantele on helppo säestyssoitin, ja yhdelläkin soinnulla saa jo aikaiseksi hyvän säestyksen. Näin ohjaaja ja lapsi voivat kommunikoida musiikin avulla, ja onnistumisen ilo on taattu puolin ja toisin. Eräs haastateltava totesi, ettei lapselle ole väliä, osaako ihminen soittaa vai ei, sillä musiikki kuulostaa kuitenkin hyvältä.

9.3 Lapsilähtöisyys varhaisiän musiikkikasvatuksessa

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että aikuiset suunnittelevat musiikkikasvatukselle raamit, koska pieni lapsi ei välttämättä osaa tuoda esille omia ideoitaan, vaan kuuntelee pitkälti, mitä aikuinen sanoo. Lapsilta voi saada kuitenkin lisäideoita toteutukseen ja sisältöön. Lasten ideoihin kannattaa heti tarttua, koska silloin lapsi voi osallistua toimintaan omilla ajatuksillaan, ja se luo vireyden ja kiinnostuksen musiikkia kohtaan. Lapsilähtöinen toiminta on lapselle mielekästä ja motivoivaa. Vaikka aikuinen olisi päättänyt etukäteen laulettavan laulun, voivat lapset ehdottaa siihen leikkiä, liikettä tai soittimia. Toki lapsetkin saavat esittää toivelauluja, ja eräässä päiväkodissa olikin käytössä toivelaulutorstai.

9.4 Varhaisiän musiikkikasvatuksen hyödyistä ja vaikutuksista

Musiikista on monia hyötyjä lapsen kehitykselle. Musiikki on kokonaisvaltaista ja se vaikuttaa joka kehityksen osa-alueeseen. Sen vaikutukset ulottuvat laajalle, joten haastateltavien oli mahdoton luetella kaikkia. Esille nousi esimerkiksi vuorovaikutuksen helpottuminen lapsen ja aikuisen välillä. Musiikin avulla ujoonkin tai eri kulttuurista tulevaan lapseen on helpompaa saada kontakti. Musiikilla voidaan vaikuttaa myös sosiaalisuuden kehittymiseen tai uuden lapsiryhmän ryhmäytymiseen. Erään haastateltavan mukaan musiikkiharrastus tuo lapselle uusia kavereita. Laulaminen ja itseilmaisuun rohkaiseminen lisäävät myös lapsen itseluottamusta ja musiikki vaikuttaa lapsen koko persoonaan.

Lapsethan tykkää, itsehän ne tykkää laulaa, ni silloin jokainen saa olla vähän niinku tähtenäkin et mä haluan.. koska meillä on kaikilla se pieni tähteys täällä sydämässä, jokainen haluaa olla joskus joku tosi hyvä, ja laulaminen on hirmu hyvä keino, ja sitten tulee semmosta itseluottamusta että mä osaan esiintyä pienissä porukoissa.

Haastatteluissa tuli esille myös musiikin hyötyjä fyysiseen ja motoriseen kehitykseen. Erilaiset perusliikuntamuodot, muun muassa hyppiminen, pomppiminen ja kieriminen ovat osa laululeikkejä. Näin lapsen liikunnalliset taidot harjaantuvat musiikkikasvatuksen avulla. Eräs haastateltava toi esille sen, että pienten lasten musiikkikasvatus tukee jopa kävelemään oppimista. Kun kävelyä rytmittää musiikki, lapsen on helpompi saada balanssi eli tasapaino ja tasainen rytmi askeliinsa.

Musiikki on tukena lapsen kielen kehityksessä sekä lukemaan ja kirjoittamaan oppimisessa. Laulujen sanoja opittaessa lapsen sanavarasto laajenee ja laulun sanat siirtyvät puheeseen. Lisäksi laulun sanarytmi auttaa lasta hahmottamaan tavutusta.

Musiikilla havaittiin olevan vaikutusta lasten keskittymiskykyyn. Kuuntelukasvatuksella voidaan opettaa lapsia keskittymään ja kuuntelemaan toisia. Lapsia on hyvä opettaa kuuntelemaan myös hiljaisuutta, sillä nykypäivänä ympäristössä on kaikenlaista melua ja hiljaisuus on harvinaista. Myös soittaminen kehittää keskittymiskykyä, kun on kuunneltava, missä rytmissä soittaa.

Meidän erityislapset on ihan selkeesti paljon rauhallisempia, kun sit tääl ei jatkuvasti aikuinen huuda.

Myös arki sujuu helpommin musiikin vauhdittamana. Esimerkiksi yhdessä päiväkodissa siivouksen aikana laulettiin, ja tämän havaittiin helpottavan siivouksen etenemistä. Lisäksi käytöstapoja ja arjen asioita voidaan opettaa musiikin avulla. Musiikki voi toimia myös tunteiden tulkkina, kun esimerkiksi surussa kuunnellaan surullista musiikkia.

9.5 Musiikkituokio

Musiikkituokioiden suunnittelu helpottaa toimivan musiikkituokion toteuttamista. Toisessa havainnoimassamme päiväkodissa musiikkituokiolle oli sovittu päivit-

täinen aika, kun taas toisessa varsinaista ohjattua tuokiota ei niinkään ollut, vaan musiikki nivoutui arkeen. Molemmissa päiväkodeissa tuokioiden raamit ja teemat suunnitellaan yhdessä kaikkien kasvattajien kesken, mutta tuokioiden vetovastuu on lastentarhanopettajilla. Tuokioiden toteuttaminen jakautuu esimerkiksi vuoroviikoin tai työvuorojen mukaan ryhmän lastentarhanopettajien kesken. Vetovastuu on siis vain yhdellä kasvattajalla kerrallaan, mutta tuokiolla on silti läsnä useampi kasvattaja. Vaikka musiikkituokiolle on sovittu etukäteen tietty tema, vetovastuussa olevalla opettajalla säilyy oma luovuus, ja toteutus on aina opettajan näköinen. Tarpeen tullen opettajan täytyy olla myös joustava ja spontaani ja poiketa sovitusta suunnitelmasta. Tärkeää on olla luova ja uskaltaa heittäytyä ja irrotella.

Musiikkituokiolla läsnä olevan *ryhmän koko ja tuokion kesto* voivat vaihdella. Toisessa päiväkodissa musiikkituokiolla oli mukana koko ryhmä (23 lasta) ja viikoittain koko päiväkotit. Toisessa päiväkodissa 24 lapsen ryhmä jaettiin puoliksi. Ihanteelliseksi ryhmäkooksi arvioitiin kymmenen lasta, koska sellaisen lapsimäärän kanssa pärjäisi yksikin kasvattaja. Eräs haastateltava totesi, että mitä pienempi lapsimäärä on, sitä parempi se on niin lasten kuin tuokion ohjaajankin kannalta. Musiikkituokiosta ei tule tehdä liian pitkää, jotta lapsilla säilyy mielenkiinto. Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä lyhyempi on tuokion kesto. Yleiseksi ohjeeksi haastatteluissa sanottiin 15–20 minuuttia.

Musiikkituokion sisällön tulisi olla mahdollisimman monipuolinen. Tuokion tulisi sisältää kaikki musiikilliset työtavat eli kuuntelemisen, laulamisen, soittamisen ja liikkumisen. Musiikkituokion voi aloittaa esimerkiksi aamurunolla tai jollain koontumislaululla, kuten nimilaululla, jossa samalla katsotaan, ketä on tuokiolla läsnä. Musiikkituokion voi myös aloittaa hiljentymällä kuuntelemaan jotain soitinta, kuten tiukua. Yksi haastateltava sanoi sijoittavansa uuden laulun opettamisen tuokion alkuun, koska silloin lapset jaksavat vielä keskittyä. Uuden laulun jälkeen olisi hyvä ottaa jotain liikunnallista, jotta lasten mielenkiinto säilyisi. Ohjeena olisi, että tuokiolla olisi uuden laulun lisäksi jotain lapsille ennestään tuttua. Musiikkituokiolla ei tarvitse olla montaa laulua, mieluummin vähän kuin liikaa, koska lapset eivät sulata montaa laulua kerrallaan. Musiikkituokion lopetuksen olisi hyvä olla aina sama tuttu ja turvallinen laulu. Vaikka tuokiolla on

usein jokin teema ja tavoite, sen ei aina tarvitse olla tavoitteellista, vaan pelkän hyvän tunnelman tuottamista.

9.6 Uusi laulu

Uusien laulujen opettaminen on tärkeää, jotta lapsi oppisi jotain uutta. Haastateluista ilmeni, että uuden laulun opettamiseen on monia erilaisia menetelmiä. Yleisimpänä keinona käytetään kaikumenetelmää, jossa kasvattaja lausuu laulusta fraasin ja lapset toistavat perässä. Kaikumenetelmä voi toimia aluksi ilman melodiaa, ja melodian voi liittää mukaan myöhemmin, kun sanat ovat hallussa. Eräs haastateltava totesi, että sanat ovat tärkeitä lapselle, koska pieni lapsi kokee asiat konkreettisesti. Uuden laulun opettamisessa voi käyttää apuna myös kuvia ja piirtämistä, jotta lapsi näkisi sanat visuaalisesti. Kasvattaja voi myös laulaa uutta laulua, ja lapset liittyvät mukaan, kun laulu tulee tutuksi. Eräässä päiväkodissa siivoushetkillä laulettiin uusia lauluja, jolloin lapselle ei tule paineita suorittamisesta ja siitä, että olisi pakko oppia. Kun lapset kuuntelevat kasvattajan laulamaa uutta laulua, he voivat ensin vain liikkua mukana ja myöhemmin yhtyä lauluun. Laulun voi tehdä tutuksi myös kuuntelemalla aluksi vain melodiaa tai toisaalta tutustumalla ensin rytmiin. Soittimia soittaessa lapsille on hyvä tehdä selväksi niiden oikeat nimet ja soittotavat.

10 Pohdinta

Kokemuksemme mukaan jotkut kasvattajat käyttävät melko vähän musiikkia työvälineenä varhaiskasvatuksessa. Kaikilla ei ehkä ole työkaluja sen käyttämiseen. Musiikkia tuotetaan pääosin omalla äänellä, joka on vahvasti osa omaa identiteettiä ja persoonaa, joten sen käyttäminen voidaan kokea henkilökohtaisena ja arkana asiana. Arjen tilanteissa ei kuitenkaan ole väliä millä nuotilla laulaa, vaan tärkeintä on äänen sointi ja musiikin tuoma ilo.

Opinnäytetyömme päätavoitteena oli musiikkikansion tekeminen varhaiskasvattajille. Halusimme painottaa työssämme arjen musiikkikasvatuksen tärkeyttä ja kannustaa jokaista kasvattajaa käyttämään musiikkikasvatusta yhtenä varhaiskasvatuksen menetelmänä. Lisäksi halusimme kehittää omaa ammattitaitoam-

me keräämällä tietoa kokeneilta varhaiskasvattajilta sekä kirjallisuudesta. Pääkohdat, joita haastatteluista nousi esille, olivat musiikin monipuolinen käyttäminen ja sen tärkeys varhaiskasvatuksen arjessa ja tuokioilla. Lisäksi esille nousi monia perusasioita musiikkikasvatuksen suunnittelusta ja toteutuksesta. Teevoitteluvaiheessa pääkohdiksi nousivat musiikkikasvatuksen toteutus ja keinot, soittimien käyttö, lapsilähtöisyys, musiikkikasvatuksen hyödyt, musiikkituokio sekä erilaiset keinot uuden laulun opettamiseen.

Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet ovat olleet alusta saakka kirkkaina mielesämme. Haluamme kannustaa jokaista kasvattajaa käyttämään musiikkikasvatusta rohkeasti monenlaisissa tilanteissa. Meidän on vielä hankala arvioida, miten tämä tavoite toteutuu, sillä musiikkikansiota ei ole vielä jaettu kasvattajien käyttöön. Monet ryhmämme opiskelijat ovat ilmaisseet kiinnostuksensa musiikkikansiotamme kohtaan, koska opetussuunnitelmaamme kuuluu vain vähän musiikkia. Monet heistä myös kokevat musiikin epävarmaksi osaamisalueeksansa, joten kansiota voisi olla heille hyötyä työelämässä tai vaikka jo opiskeluiden aikana.

Tavoite omasta ammatillisesta kehittymisestä on toteutunut. Olemme saaneet uusia vinkkejä varhaisiän musiikkikasvatukseen toteuttamiseen kokeneilta kasvattajilta sekä laajentaneet tietämystämme perehtymällä kirjallisuuteen. Erityisesti kirjallisuudesta saatu tieto musiikin vaikutuksista lapsen kehitykseen ylitti odotuksemme ja yllätyimme siitä, kuinka paljon musiikki vaikuttaa positiivisesti lapsen kehityksen eri osa-alueisiin. Ajatuksemme musiikin tärkeydestä ja siitä, että sen tulisi olla osa päivittäistä varhaiskasvatuksen arkea, vahvistui.

Odotimme saavamme haastatteluista ja havainnoinneista enemmän irti uusia käytännön vinkkejä musiikkikasvatukseen. Yhden päivän mittainen havainnointi jokaisessa kohteessa ja noin puolen tunnin haastattelu eivät riittäneet niin laajaan ja monipuoliseen tiedonkeruuseen kuin olimme ajatelleet. Ajatuksenamme oli, että havainnoimme mahdollisimman tavallista päivähoiton arkea, eikä kasvattajien tarvitse valmistautua havainnointiimme millään lailla suunnitteleamalla musiikkikasvatustilanteita meitä varten. Jälkikäteen huomasimme, että olisimme saaneet havainnoinneista ehkä enemmän irti, jos kasvattajat olisivat panosta-

neet musiikin käyttöön päivän aikana. Näin olisimme saaneet luultavasti kattavamman kuvan musiikin käytöstä.

Steinerpedagogiikan näkemys musiikkikasvatuksesta toi meille eniten uusia näkökulmia musiikin käyttöön ja uutta tietoa, sillä meillä ei ole ollut siitä aikaisempaa kokemusta. Oli ilahduttavaa huomata, kuinka paljon musiikki oli läsnä päiväkodin arjessa. Päiväkoti Tontuntuvassa ulkoilun aikana lähti yllättäen käyntiin Vesivehmaan jenkka, ja lapsetkin osasivat tanssia jenkkaa mukana. Musisoinnin ei tarvitse aina olla vain lapsille suunnattua musiikkia, vaan lapsetkin voivat innostua ”aikuisten musiikista”, kuten rumbasta, sambasta tai letka-jenkasta. Varhaiskasvatuksessa ei ole kiellettyä laulaa vaikkapa populaarimusiikkia, kuten iskelmää tai poppia. Lapset voivat innostua vaikka tekemään itselleen pahvista skeittilaudan ja laulamaan Robinin Frontside Ollieta, ja se on juuri lapsilähtöisen arjen musiikkikasvatusta parhaimmillaan.

Edellä mainittujen asioiden lisäksi olemme oppineet haastattelujen ja havainnointien käytännöistä ja siitä mitä on toiminnallinen opinnäytetyö. Olemme kehittäneet yhteistyötaitojamme työelämän sekä toistemme kanssa. Olemme oppineet suunnitelmien tärkeyden, sillä opinnäytetyöprosessi oli suunniteltava tarkoin, jotta sen toteutus oli mahdollista. Tätä työtä tehtäessä oli opittava myös pitkäjänteisyyttä, sillä prosessi alkoi jo keväällä 2012. Olemme jakaneet työnteoko tasaisesti keskenämme, mutta pohtineet ja kirjoittaneet paljon myös yhdessä. Opiskelujen aikana olemme tehneet yhteistyötä useilla kursseilla, joten yhteistyömme on sujunut hyvin. Aikataulummekin ovat loksahaneet sopivasti yhteen, ja työn tekeminen on sujunut jouhevasti.

Haastatteluista keräämämme aineisto on hyvin samankaltaista, mitä muistakin samaa aihetta käsittelevistä opinnäytetöistä ja tutkimuksista ilmenee. Kaikista tutkimuksista nousee esiin musiikkitoiminnan suuri merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Musiikki kuuluu olennaisena osana päivähoidon arkeen ja sitä tulisikin käyttää monipuolisesti, entistä aktiivisemmin ja rohkeammin yhtenä varhaiskasvatuksen menetelmänä. Laulun avulla lapset voivat oppia uusia sanoja ja laajentaa sanavarastoaan, kun pohditaan laulun sanojen merkityksiä.

Haastatteluista kävi ilmi, että musiikista on paljon hyötyä erilaisissa arjen tilanteissa, ja olemme itsekin havainneet saman. Esimerkiksi ruokaloru jää lasten mieleen paremmin, jos siihen liittyy melodian loruttelun lisäksi. Olemme myös huomanneet, että aikuinen saa lasten huomion paremmin, kun hän komentamisen sijaan ohjeistaa laulaen. Tähän riittää vaikka vain kaksi säveltä. Lapset myös rauhoittuvat paremmin päivälevolle, kun kasvattaja laulaa rauhallisia unilauluja. Unilauluissakaan ei ole tärkeintä, meneekö laulu nuotilleen, vaan tärkeintä on rauhallinen tunnelma ja rentouttava sekä turvallinen ilmapiiri.

Potentiaalisena kehitysideana voisi olla varhaiskasvattajien jokavuotinen musiikin ja itseilmaisun täydennyskoulutus. Koulutuksessa rohkaistaisiin kasvattajia rohkeaan ja monipuoliseen musiikin käyttöön sekä heittäytymiseen lasten kanssa toimiessaan. Koulutus voisi myös sisältää musiikkikasvatuksen uusimpia tuulia. Koulutuksessa voisi kerrata musiikkikasvatuksen menetelmiä ja vinkkejä esimerkiksi siitä, kuinka uuden laulun opettaminen lähtee liikkeelle. Voi olla, että kauan varhaiskasvatuksen parissa työskennelleet juuttuvat samoihin tutuksi tulleisiin ja turvallisiin työtapoihin, joten aika ajoin olisi hyvä kehittää itseään työntekijänä.

Tarkoituksenamme oli alun perin testata itse tai testauttaa jollakin toisella kasvattajalla musiikkikansion toimivuutta jossakin päiväkodissa. Opinnäytetyöprosessissamme ei jäänyt kuitenkaan aikaa tälle testaamiselle, joten siinä olisi hyvä jatkotutkimusaihe. Muita jatkotutkimusaiheita voisi olla esimerkiksi vain yhteen musiikkikasvatuksen sisältöalueeseen keskittyminen (esimerkiksi musiikkiliikunta, draama tai rytmittely) kokoamalla materiaalikansion valitsemansa sisältöalueen toteuttamisen menetelmistä. Jatkotutkimuksen voisi myös tehdä siitä, miten musiikki vaikuttaa johonkin yhteen lapsen kehityksen osa-alueeseen, esimerkiksi kognitiiviseen kehitykseen.

11 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyöprosessin aikana nousi esiin joitakin eettisiä näkökohtia. Yksi tärkeä eettisyyteen liittyvä asia oli haastateltavien lastentarhanopettajien ja havainnoitavien lasten anonymiteetin säilyminen. Musiikkikasvatuksen havain-

noinnin helpottamiseksi äänitimme haastattelut sekä havainnoidut musiikkikasvatustilanteet. Nauhoituksissa tuli esille joidenkin lasten nimiä, joten meidän oli huolehdittava siitä, etteivät nimet ajaudu ulkopuolisten tietoon. Meidän täytyi myös huolehtia siitä, että kaikille osapuolille oli selvää, että kaikki keräämämme materiaali on tarkoitettu vain omaan käyttöömme. Aineiston analysoinnin jälkeen hävitimme äänitykset asianmukaisesti.

Haastattelujen ja havainnoinnin aikana meidän täytyi pysyä ammatillisina sekä arvostaa jokaisen omaa tyyliä toteuttaa musiikkikasvatusta. Meidän tuli suhtautua avoimesti ja ennakkoluulottomasti muiden kasvattajien käyttämiä musiikkikasvatuksen menetelmiä kohtaan. Roolimme oli olla oppimassa haastattelemiltamme kasvattajilta musiikkikasvatusta.

Haastatteluissa riskinä oli, että muotoilemme haastattelukysymykset niin, ettemme saakaan tarpeeksi vastauksia haluamiimme kysymyksiin. Kun käytetään vapaamuotoisempaa haastattelua aineistonkeruumenetelmänä, pulmana voi olla, että haastattelija ja haastateltava ymmärtävät toisensa väärin. Pyrimme välttämään tätä riskiä muotoilemalla kysymykset mahdollisimman selkeästi. Muotoilimme joitakin haastattelujen vastauksia teemoitteluvaiheessa omin sanoin. Pyrimme silti säilyttämään haastateltavien sanoman sellaisena kuin haastateltavat sen tarkoittivat. Silti on olemassa se riski, että muotoilimme jotkin vastaukset niin, etteivät ne vastaa täysin alkuperäisiä. Huomasimme myös, että jotkut haastateltavien vastaukset jäivät meille hieman epäselviksi, mutta emme ymmärtäneet haastattelutilanteessa kysyä tarkentavia kysymyksiä kaikkiin epäselvyyksiin.

Meidän täytyi myös ottaa huomioon se, etteivät kaikki kasvattajat tai lapset pidä musisoinnista. Voimmeko siis pakottaa kasvattajia käyttämään musiikkia yhtenä varhaiskasvatuksen menetelmänä? Toisaalta musiikki on yksi varhaiskasvatussuunnitelman sisältöorientaatioista, jolloin sitä tulisi toteuttaa päivähoitossa.

Olemme koonneet musiikkikansioon mielestämme tärkeimmät asiat varhaisiän musiikkikasvatuksesta haastatteluiden, havainnointien ja teorian pohjalta. Musiikkikansion luotettavuutta pohtiessa heräsi kysymys, millä perustein valitsem-

me sisällön musiikkikansioon. Mitkä ovat ne tärkeimmät asiat, jotka haluamme tuoda kansiossamme esille ja miksi juuri ne?

Lähteet

Aho, K. Peda.net 2012. Musiikin harrastaminen ja lasten henkinen kehitys. http://peda.net/veraja/piesko/pietarin_suomalainen_musiikki-instituutti/tutkimustietoa. Luettu 26.11.2012.

Ahonen, R. Lapsen maailma 4/2013. Musiikkiterapiaa kaikilla mausteilla, 30–31.

Boman, K., Hellman, A. & Juusonen, H. 2007. Musiikki yhteistä on - Musiikkikasvatus varhaiskasvatuksessa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Pori2007/1d925e_Pori_Boman_q6573.pdf Luettu. 10.5.2013.

Brotherus, A., Hytönen, J. & Krokfors, L. 2002. Esi- ja alkuopetuksen didaktiikka. 2. painos. Helsinki: WSOY.

Chydenius, H. & Hänninen, A. 2009. Musiikki kasvattaa elämään - varhaisiän musiikinopettaja päiväkodissa. Metropolia ammattikorkeakoulu. Musiikin koulutusohjelma. Opinnäytetyö. http://www.vamory.org/documents/Musiikki_kasvattaa.pdf. Luettu 24.9.2013.

Hongisto-Åberg, M., Lindeberg-Piironen, A. & Mäkinen, L. 1993. Hip hoi, musisoi! Musiikki varhaiskasvatuksessa. Espoo: Fazer Musiikki Oy.

Huotilainen, M. 2009. Musiikin vaikutuksista lapsen aivotoimintaan. Teoksessa Varhaisiän musiikinopettajat ry. Varhaisiän musiikinopettajat ry – Historiikki.

Häkkä, A. 2006. Taide ja taitokasvatus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Häkkä, A. Kuokkanen, H. & Virolainen, A. (toim.). Lapsen parhaaksi. Lähihoitaja varhaiskasvattajana. Helsinki: Edita, 267–275.

Kivelä-Taskinen, E. 2008. Rytmikylvyn Pikku-kuplat. Espoo: Elina Kivelä-Taskinen ja Kultanuotti.

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lamponen, E. 2004. Musiikin mahdollisuudet. Teoksessa Lastentarhanopettajaliiton julkaisu. Täyttää elämää. Helsinki: Lastentarhanopettajan liitto, 19-21.

Marjanen, K. 2009. The Belly-Button Chord. Connections of pre- and postnatal music education with early mother-child interaction. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Väitöskirja. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/22602/9789513937690.pdf?sequence=1>. Luettu 2.10.2013.

Muona, T. 2013. SANAT SEKAISIN? Musiikkikasvatus lasten kielellisiä vaikeuksia ennaltaehkäisevänä toimintana. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Musiikin

koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/62888/muona_tuija.pdf?sequence=1. Luettu 24.9.2013.

Musiikinopetus Suomessa. 2007. Varhaisiän musiikkikasvatus.

http://www.musiikinopetus.fi/fi/jarjestelma/varhaisian_musiikkikasvatus. Luettu 8.9.2013.

Ojanen, T., Ritmala M., Sivén T., Vihunen R. & Vilén M. 2011. Lapsen aika. 12.–14. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Oulun yliopisto 2013. Mitä didaktiikka on?

<http://apumatti oulu.fi/apumatti/lcms.php?am=640-640-1&page=644>. Luettu 16.10.2013.

Paananen, P. 2010a. Kehitysteorioita ja malleja. Teoksessa Louhivuori, J. & Saarikallio, S. (toim.) Musiikkipsykologia. Jyväskylä: Atena kustannus Oy, 155–177.

Paananen, P. 2010b. Rytmin tuottaminen syntymästä kouluikään. Teoksessa Louhivuori, J. & Saarikallio, S. (toim.) Musiikkipsykologia. Jyväskylä: Atena kustannus Oy, 217–233.

Paasolainen, T. 2009. Pienestä laulusta iso ilo. Uusia lastenlauluja - virikkeitä musiikkihetken suunnitteluun. Vantaa: Edufin Oy.

Peltomaa, A. 2010. Laulun kehityksen vaiheet varhaisiässä. Teoksessa Louhivuori, J. & Saarikallio, S. (toim.) Musiikkipsykologia. Jyväskylä: WS Bookwell Oy, 179–196.

Penttinen, A. 2007. Rytmiikka ja musiikkiliikunta. Teoksessa Heikinaro-Johansson, P. & Huovinen, T. (toim.) Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Helsinki: WSOY.

Ruokonen, I. 2009. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A.-L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 22–29.

Ruokonen, I. 2011. Musiikin monet kielet. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A.-L. (toim.) Lapsi ja kieli – Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy, 62–69.

Science Daily. 2013. Making Music May Improve Young Children's Behavior. <http://www.sciencedaily.com/releases/2013/09/130905202851.htm>. Luettu 30.9.2013.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. painos. Helsinki: Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Helsinki: Stakes.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf?sequence=1. Luettu 9.5.2013.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vilmusenaho, M. 2013. Tunnekasvatus. Tempo Rubato oy.
<http://www.temporubato.fi/tunnekasvatus>. Luettu 18.9.2013.

Teemahaastattelulomake

Yleiset kysymykset:

Miten toteutate musiikkikasvatusta? (esim. leikit, lorut, soittaminen, piirtäminen, kuvat, liikunta, laulaminen)

Milloin ja missä tilanteissa käytätte musiikkikasvatusta? (esim. erilliset tuokiot / arkipäivän tilanteet)

Kuinka usein musiikkikasvatusta toteutetaan?

Mitä soittimia päiväkodista / muskarista löytyy?

Mitä soittimia käytätte? (rytmisoittimet, säestyssoittimet)

Miten lapsilähtöisyys näkyy musiikkikasvatuksessa?

Mitä vaikutuksia ja hyötyjä olet huomannut musiikkikasvatuksesta olevan?

Mitä mielestäsi tämän musiikkikansion tulisi pitää sisällään, jotta se olisi mahdollisimman hyödyllinen?

Kuka tästä kansiosta hyötyisi mielestäsi eniten?

Musiikkituokioon liittyvät kysymykset:

Miten musiikkituokion suunnittelu tapahtuu? (LTO ja LH yhdessä, vai onko jonkun vastuulla erityisesti?)

Minkälainen on musiikkituokion rakenne? (aloitus, uudet asiat, vanhat asiat, lopetus?)

Mikä on musiikkituokion kesto suunnilleen?

Montako laulua musiikkituokio sisältää?

Miten opetat uuden laulun lapsille?

Kuinka monta lasta ja aikuista tuokiossa on läsnä? (osa ryhmästä, koko ryhmä, koko päiväkotia)

Sävelistä arjelle siivet – Joka varhaiskasvattajan musiikkikansio

Sävelistä arjelle siivet Joka varhaiskasvattajan musiikkikansio

Johdatus musiikin maailmaan...

Varhaiskasvattajan musiikkikansio on osa opinnäytetyötämme Sävelistä arjelle siivet – Joka varhaiskasvattajan musiikkikansio (Saimaan ammattikorkeakoulu 2013). Tämän musiikkikansion avulla haluamme kannustaa varhaiskasvattajia musiikin käyttöön päivähoidon arjen keskellä sekä erillisillä ohjatuilla musiikkituokiolla. Musisointi herättää lapsessa ilon toteuttaa itseään ja tähän iloon aikuisen on helppo hypätä mukaan. Musiikkikasvatus on vuorovaikutusta kuten muukin varhaiskasvatus. Hiljaisemmatkin lapset voivat ”puhjeta kukkaan” musiikin vaikutuksesta. Musiikin monipuolinen käyttäminen voi helpottaa arkea huomattavasti.

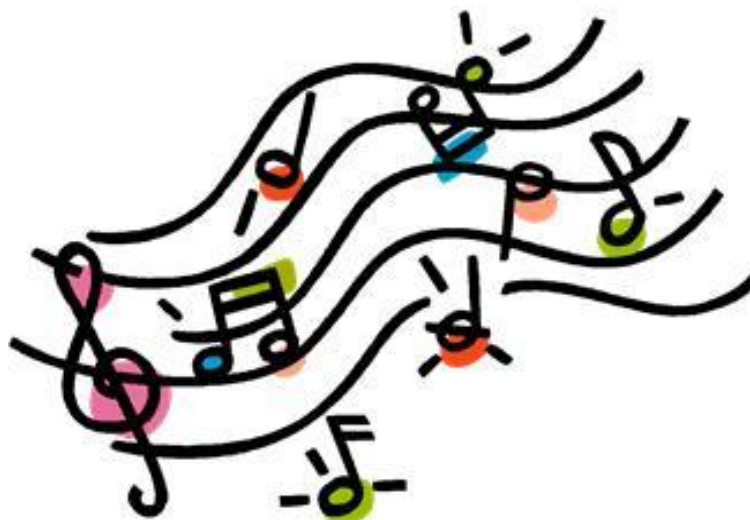
Joka varhaiskasvattajan musiikkikansio ei sisällä valmiita musiikkituokioita tai valmiita musiikkikasvatuksen vuosisuunnitelmia. Tähän kansioon on koottu

- ♪ keskeisiä asioita varhaisiän musiikkikasvatuksen menetelmistä
- ♪ musiikkisanasto
- ♪ vinkkejä arjen musisointiin päivähoidossa
- ♪ keinoja toimivan musiikkituokion rakentamiseen
- ♪ keinoja uuden laulun opettamiseen lapsille
- ♪ perusasioita rytmi- ja kehosoitimmista sekä
- ♪ muutamia sydänsymbolilla merkattuja esimerkkilauluja ja laulukirja, josta laulu löytyy.

- Mari Kauppi ja Laura Lempiäinen -

Sisältö

	Sivunumero
Musiikki varhaiskasvatuksessa	3
Varhaisiän musiikkikasvatuksen menetelmiä	4
Hyödyllistä musiikkisanastoa	6
Musiikki arjessa	7
Ohjattu musiikkituokio	9
Vinkkejä uuden laulun opettamiseen	10
Rytmittely	11
Soittimet	13
Kehosoittimet	15
Pari toimivaksi koettua bonuslaulua	16
Innostavia musisointihetkiä!	17

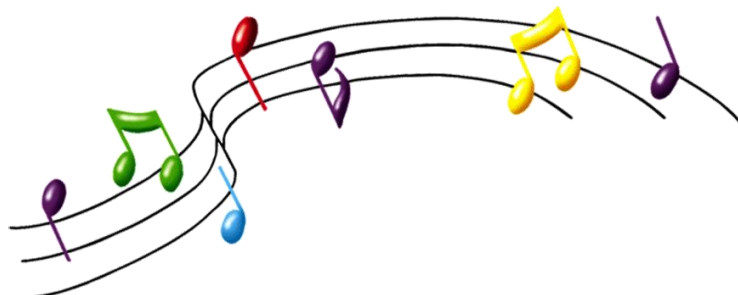

Musiikki varhaiskasvatuksessa

Varhaisiän musiikkikasvatuksen tarkoituksena on antaa lapselle musiikillisia valmiuksia, taitoja ja elämyksiä. Musiikkikasvatuksella voidaan tukea myös lapsen kehityksen eri osa-alueita; emotionaalista, sosiaalista, kognitiivista ja motorista kehitystä. Musiikkikasvatuksessa kasvattajan täytyy määritellä toimintansa tavoitteet aina ryhmäkohtaisesti ja lasten kehitysvaiheiden mukaisesti. Jos jokin laulu tai leikki toimii tietyn ryhmän kanssa, se ei välttämättä toimi enää seuraavan ryhmän kohdalla. Lasten kehitystaso on hyvä ottaa huomioon esim. liikunnallisten taitojen, rytmiikan, verbaalisten taitojen sekä keskittymiskyvyn kohdalla.

Musiikkikasvatuksen tulisi liittyä asioihin, jotka kiinnostavat lasta. Lapsille on tärkeää nähdä asiat konkreettisesti, joten esimerkiksi kuvat, pehmolelut tai yksinkertaiset naamiaisasut värittävät musiikkihetkeä mielenkiintoisemmaksi. Oppimisen kannalta on lisäksi tärkeää, että lapsi tuntee olonsa tervetulleeksi ja turvalliseksi. Turvallinen ympäristö syntyy selkeistä rajoista sekä säännöistä ja niiden sisällä tehdyistä mukavista asioista. Turvallisten rajojen sisällä lapsen ja aikuisen on helpompi heittäytyä musiikin ja lorujen maailmaan.

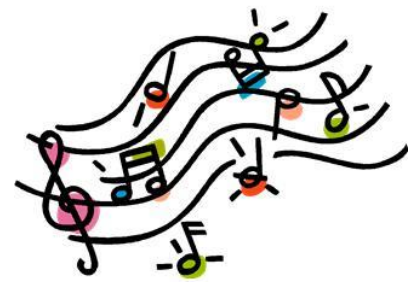
Lapsen elinikäinen rakkaus musiikkiin
voidaan herättää varhaisiän
musiikkikasvatuksen ja
ensimmäisten musiikillisten kokemusten avulla!

Varhaisiän musiikkikasvatuksen menetelmiä

Kuunteleminen: Pelkkä musiikin kuuntelu on yhtä tärkeää kuin soittaminen tai laulaminenkin. Nykyaikana lapsen arkeen sisältyy paljon melua ja hälyä, joten lapsen on hyvä harjoitella myös hiljaisuuden kuuntelua. Kuuntelulla voidaan kehittää mm. lapsen keskittymiskykyä.

Kuvallinen ilmaisu: Musiikkimaalauksessa lapsi maalaa asioita, joita taustalla soiva musiikki tuo mieleen. Musiikki voi olla myös eri väristä: vaaleanpunainen ja sininen musiikki kuulostaa erilaiselta! Laulujen sanat ja tarinan oppii parhaiten, kun lauluun liittyy aiheeseen liittyviä kuvia tai piirroksia.

Laulaminen: Aikuiset laulavat, lapset laulavat, kotona lauletaan.. Päivähoidossa laulettu laulut siirtyvät helposti kotonakin laulettaviksi ja tuovat näin iloa myös kotiväelle. Tutut lastenlaulut seuraavat lasta läpi elämän; muistatko itse suosikkisi?

Loruttelu: Jos epäröi käyttää lauluääntään, on loruttelukin hyödyllistä. Loruja voi säestää keho- ja rytmisoittimilla ja lorujen tahdissa voi liikkua eri tavoin. Riimit kehittävät lasten verbaalisia taitoja kun lapset oppivat huomaamaan sanojen loppusoinnin tai heidän sanavarastonsa laajenee.

Musiikkiliikunta: Liikkuminen on lapselle luonnollista ja liikunnan avulla päästään irrottelemaan ryhmän kesken. Lapset voivat esim. liikkua huivit kädessä korkealla ja matalalla, hitaasti ja nopeasti musiikin mukaan. Lapsille on tärkeää toiminnan elämyksellisyys, sillä lapset eivät jaksakaan istua kauaa paikallaan.

Rytmiikka: Perussykkeen eli laulun tasaisen pulssin löytäminen voi olla joskus hankalaa, mutta lapset kehittyvät siinä nopeasti. Vaihtelee-

vien sanarytmien avulla voidaan hahmottaa helpommin tavutusta. Rytmejä voidaan niin harjoitella keho- kuin rytmisoittimillakin.

Sadut ja draama: Oli kyse sitten nukketeatterista tai kirjan lukemisesta, tarinoita on helppo sävyttää ja elävöittää soittimien avulla; tähti- en tuikkeeseen sopii hyvin triangeli ja norsun kävelyä kuvastaa kehä- rumpu. Äänillä voidaan myös tehostaa tarinan tunnelmaa (esim. sormenpäillä lattiaan sateen ropinaa). Lauluja ja niiden sisältämiä ta- rinoita voi muokata lasten kanssa näytelmiksi.

Soittaminen: Hyödyllisiä soittimia lasten kanssa musisoitaessa ovat erityisesti rytmi- ja kehosoit- timet. Niitä on helppo käyttää ja niillä saa ai- kaan hienoja orkestereita ja paljon yhteisen mu- sisoinnin riemua – me osataan! Lisäksi aikuinen voi taitojensa mukaan säestää laulua esim. pia- nolla, kitaralla tai kanteleella. Viisikielinen kante- le on helppo säestyssoitin ja jo yhdellä soinnulla pääsee pitkälle. 5-6-vuotiaatkin voivat oppia kanteleen soittoa ja pääsevät näin yhteissoiton maailmaan.

Esimerkkejä vastakohtapareista, joita on hyvä opettaa lapsille mu- siikkikasvatuksen eri menetelmien avulla:

- ♪ ääni – hiljaisuus
- ♪ voimakkaasti – hiljaa
- ♪ yhdessä (=tutti) – yksin (=soolo)
- ♪ nouseva – laskeva
- ♪ korkea – matala
- ♪ iloinen (duuri) – surullinen (molli)
- ♪ liike – pysähdys
- ♪ iso – pieni
- ♪ tasajakoinen (=marssi) – kolmijakoinen (=valssti)
- ♪ alhaalta – ylös ja ylhäältä – alas

Hyödyllistä musiikkisanastoa

Harmonia = erikorkuiset sävelet, jotka soivat kauniisti yhtä aikaa (esim. orkesterin soitto)

Melodia = sävelistä koostuva sävelkulku eli jatkumo, joka yleensä lauletaan

Perussyke/perusrytmi = laulusta löytyvä tasainen pulssi, jonka iskujen tiheys vaihtelee tempon mukaan (vrt. sydämensyke)

Sanarytmi = laulun sanojen mukaan etenevä rytmikuvio

Sointu = kolmen tai useamman erikorkuisen sävelen samanaikaisesti muodostama ääni, käytetään yleensä laulun säestyksessä

Soolo = yksin laulaminen/soittaminen

Säestys = laulun tai yksittäisen soittimen tukemista säestyssoittimella

Sävel = yksittäinen ääni

Tauko = ääneti olemista nuoteissa taukomerkin määrittämän ajan verran

Tempo = määrittää kappaleen nopeuden

Tutti = kaikki yhdessä laulaen/soittaen

Musiikki arjessa

Musiikkia voi käyttää monessa eri tilanteessa ja erilaisin keinoin. Musiikkikasvatukseen ei tarvitse aina olla tuokiolla, vaan sitä on hyvä integroida arjen keskelle. Missä tahansa tilanteessa voi musisoida.

Ohjeiden antaminen

Lapsille voi esimerkiksi antaa ohjeita laulaen. Mitä tahansa voi ikään kuin puhua laulaen. Lapsen tavoittaa usein paremmin, kun puheeseen liittyy sointia. Melodian, jonka liittää puheeseen, ei tarvitse olla monimutkainen, mutta siihen kiinnittää paremmin huomiota kuin tavalliseen puheeseen. Näin vältetään myös sitä, että tarvitsisi korottaa ääntä tai huutaa.

Odottaminen

Odotellessa, että kaikki kokoontuvat esimerkiksi aamupiiriin, yhteiselle tuokiolle tai ruokailemaan, voidaan laulaa yhdessä, jotta odottaminen ei tuntuisi niin pitkästyttävältä. On myös joitakin odottelulaululeikkejä ja loruja, joiden parissa odottaminen sujuu helposti ja mukavalla tavalla.

Arjen askareet

Monet arjen askareet käyvät monin verroin helpommin, kun samalla lauletaan. Leluja kerätessä ja siivotessa voi samalla laulella tai kuunnella musiikkia, niin työ onnistuu jouhevammin. Laulut voivat olla mitä tahansa kappaleita. Siivouksen ohessa voi vaikka harjoitella kevät- tai joulujuhlaohjelmaa yhteislaululla. Laulu voi alkaa spontaanisti, eikä sitä tarvitse suunnitella etukäteen. Mikään ei estä vaikka jonkin pop- tai iskelmäkappaleen laulamista tai tanssimasta valssia tai tangoa.

Pukemistilanteet

Pukemistilanteissa voi käyttää myös musiikkia. Laulun ei tarvitse olla mikään valmis olemassa oleva laulu, vaan voi rallatella omasta päästään, mikä vaate puetaan seuraavaksi. Toki voi käyttää myös jo valmiita lauluja.

♥ Tossu ja sukka (Vauvojen laulun aika, WSOY)

Ruokailu

Usein päiväkodeissa on ennen ruokailua jonkinlainen ruokaloru tai ruokalaulu. Se rauhoittaa ruokailutilanteen ja aloittaa yhteisen ruokailun. Tähänkin ruokaloruun voi liittää jonkun yksinkertaisen melodian:

- ♥ **Kukko puuron keitti, kana maidon lämmitti, pikkulinnut lusikat toi, tulkaapa lapset syömään!**

Lepohetki

Lepohetkellä rauhallinen musiikki rauhoittaa lapset lepäämään. Unilauluissa ei välttämättä tarvitse olla sanoja, voi vain hyräillä. Unilauluissa ei varsinkaan ole merkitystä sillä, laulaako aikuinen nuotilleen, kunhan musiikki on rauhoittavaa. On myös monia cd-levyjä, jotka ovat tarkoitettu lepo hetkille. Rauhallinen klassinen musiikkikin sopii päiväunille.

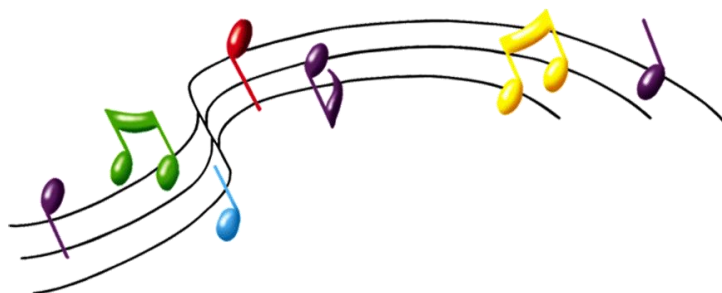
Unilauluja laulettavaksi:

- ♥ **Mennään hiljaa (Musiikin mestarit 1-2, Otava)**
- ♥ **Hyvin hiljaa (Suomen lastenlaulukirja, Otava)**
- ♥ **Sininen uni (Suomen lastenlaulukirja, Otava)**

Siirtymätilanteet

Siirtymätilanteissa on hyvä käyttää apuna musiikkia. Lapsia voi esimerkiksi ohjata päivän seuraavaan toimintaan jonkin laulun vauhdittamana. Värilaulun saattelemana siirtymätilanne saadaan rauhallisemmaksi, kun lapset lähtevät porrastetusti kohti seuraavaa toimintaa. Se on myös hauska ja lapsia viihdyttävä sekä opettava tapa. Lapset voivat kulkea jonossakin samalla jotakin laulua laullen, jolloin tarkkaavaisuus säilyy laulamissa ja jonossa kulkemisessa ympäristön häiriötekijöiden sijaan.

- ♥ **Värilaulu (Suomen lasten laulukirja, Otava)**

Ohjattu musiikkituokio

- ♪ Laula, liiku, kuuntele ja soita!
- ♪ Kesto ikäryhmästä riippuen 15-40min.
- ♪ Vähemmän on enemmän, ja samaa laulua kannattaakin käydä läpi eri tavoin: aina jotain vanhaa mutta myös ripaus uutta!
- ♪ Tuokiolle saat helposti punaisen langan, kun käytät apuna esim. pehmolelua, joka kulkee mukana tuokion alusta loppuun. Pehmon avulla voi myös käsitellä lasten kanssa tuokion aikana ilmeneviä tunteita ja tuntemuksia; pehmoa saattaa aluksi jännittää tuleva hetki mutta jännitykseen auttaa, kun tuokion ohjaaja selittää sille, mitä seuraavaksi tapahtuu.
- ♪ Tuokion teemana voi olla myös esim. matkustaminen, eläimet, numerot, intiaanit, liikuntalajit..
- ♪ Kannattaa ottaa huomioon vuodenajat ja lähestyvät juhlapyhät.
- ♪ Musiikkituokion aikana voi myös hyödyntää valmiita äänitteitä, kuten CD-levyjä tai lasten musiikkivideoita.

Musiikkituokion rakenne

1. Selkeä aloitus on lapsille tärkeä. On hyvä käyttää aina samaa alkulaulua tai -lorua, kuten jokaisen lapsen erikseen huomioivaa nimilaulua.
2. Uuden asian käsitteleminen kannattaa sijoittaa tuokion alkuun, jotta lapset jaksavat keskittyä. Ennalta tuttuun asiaan on helppo lisätä uutta vaikkapa keksimällä uudet sanat vanhaan lauluun tai käsittelemällä saman laulun loruttelemalla, liikkumalla ja soittamalla.
3. Liikuntaosuus on hyvä sijoittaa viimeistään musiikkituokion puoleenväliin ja sen on hyvä sisältää ”irrottelumaininkiä”, esim. pomppimista. Näin lasten mielenkiinto säilyy ja lapset saavat nauttia liikkumisesta.
4. Musiikkituokion loppupuolella voidaan ottaa vanhan kertausta tai vaikkapa lasten toivelauluja.
5. Loppulaulu tai -loru on hyvä olla lapsille ennalta tuttu.

Vinkkejä uuden laulun opettamiseen

Kaikumenetelmä on luultavasti yleisin keino opettaa lapsille uusi laulu. Kaikumenetelmässä kasvattaja lausuu/laulaa/rytmittelee ensin opetettavan asian ja lapset toistavat heti perässä. Samalla on hyvä taputella laulun perussykettä käsillä tai reisiin, jotta rytmitys hahmotuu. Näin käydään läpi koko laulu pienissä pätkissä. Kaikumenetelmää voi käyttää esim. sanojen, melodian tai rytmin oppimiseen.

Muita vinkkejä:

- ♪ Laulun sanoja voi käydä läpi piirtämällä tai kuvien avulla.
- ♪ Kasvattaja laulaa aluksi laulua ja lapset liittyvät mukaan kun oppivat (lapset voivat aluksi myös vain liikkua aikuisen laulun mukana).
- ♪ Aluksi voidaan vain kuunnella esim. pianolla soitettavaa melodiaa tai rytmiä. Samalla voidaan pohtia, mitä mielikuvia se tuo mieleen tai tuntevatko lapset jo kappaleen entuudestaan.
- ♪ Uutta laulua voidaan soittaa ja laulaa myös esim. siivouksen aikana, jolloin se tulee lapsille tutuksi lähes huomaamatta.
- ♪ Ennalta tuttuun melodiaan voidaan lisätä uudet sanat tai päinvastoin, jolloin lapsille ei tule niin monta uutta opeteltavaa asiaa kerrallaan.

Rytmittely

Rytmittelyn avulla voidaan auttaa hahmottamaan puhe- ja lukemisrytmiä, ja se voi auttaa myös motoriikan kehittämisessä.

Motoriikka

Pieni lapsi voi oppia helpommin kävelemään, kun voi kävellä musiikin rytmin tahdissa. Lapsella on luontainen taipumus reagoida musiikkiin liikkeellä.

Hienomotoriikan kehittämisessä voi auttaa erilaisten soittimien soittamisen harjoittelu

- Soitinotteiden harjoittelu
- Soitonvoimakkuuden hallitseminen, soitetaanko soitinta hiljaa vai kovaa...

- ♥ **Sateenvarjon alla:**
Laulussa kasvattaja avaa ja sulkee sateenvarjoa → lapset soittavat soittimia hiljaa, kun varjo on kiinni ja voimakkaasti kun varjo on auki

Puhe- ja lukemisrytmi

Rytmikuvioiden hahmotus on yksi tärkeimmistä elementeistä kielen oppimisessa. Musiikin rytmin hahmottaminen auttaa ymmärtämään myös lukemisrytmiä.

Perussyke

Perussyke eli sydämen sykkeen kaltainen tasainen pulssi on osa musiikkia. Perussyke on jokaisen laulun lähtökohta, johon musiikki perustuu. Pienen lapsen ei vielä tarvitse löytää perussykettä, mutta sitä on hyvä harjoitella aktiivisesti. Esi-kouluikäiselle on jo helpompaa pysyä rytmissä mukana esim. säestämällä rummulla perussykettä.

Sykkeen harjoittelu:

- Kannattaa tutustua erilaisien rytmien eroihin, esimerkiksi kolmijakoisen keinuvan valssin ja nelijakoisen tasanaisen ”marssin” perussykkeeseen
- Perussykettä voi harjoitella taputtamalla sitä samalla kun lauletaan joko pelkästään käsiin, tai vuorotellen käsiin ja reisiin

♥ **Lentokone (Musiikille siivet, Otava, myös cd-levyllä)**
Esimerkiksi tämän laulun tahtiin voi harjoitella sykkeen taputtamista!

Soittimet

Soittimia, joita olisi hyvä löytyä jokaisesta päiväkodista:

Rytmikapulat

Marakassit

Rytmimunat

Tamburiini

Bongorummut

Kellopeli

Kehärumpu

Ksylofoni

Kantele

Piano

Kehosoittimet

Kehosoittimien käyttäminen lisää tuntemusta omasta kehosta, ja lapsi oppii luottamaan itseensä. Kehosoittimilla musisointiin liittyy myös vuorovaikutus muiden kanssa, jolloin sosiaaliset taidot kehittyvät. Kehosoittimilla voi rytmittää mitä tahansa laulua, ja välineeksi tarvitaan vain oma keho. Kehosoittimet löytyvät siis jokaiselta ja ovat aina mukana.

Yksinkertaisimmillaan voi vaikka taputtaa vain käsiä yhteen musiikin tahdissa. Kehosta saa monenlaisia ääniä, matalia ja korkeita: jalkojen tömistystä, sormien napsutusta, kielen naksutusta, reisiin taputtelua ja kämmenten ”yhteensuhistamista”. Mielikuvitus on vain rajana!

♥ Lentokone (Musiikille siivet, Otava)

Tässä laulussa voi yhdistää sykkeen harjoittelun ja keho-soittimet
→ sykettä voi taputtaa reisiin tai tömistellä lattiaan
→ liikkeitä voi myös jakaa esimerkiksi niin, että säkeistössä taputetaan käsillä ja kertosaäkeessä reisiin

Pari toimivaksi koettua bonuslaulua

- ♥ Kissan uusi takki (Hip hoi, musisoi!, Fazer musiikki Oy)
 - Tätä laulua voi soveltaa esimerkiksi niin, että lapset saavat ehdottaa, mitä uusia vaatteita kissa tarvitsee.
”Kissa vietiin kaupunkiin, takki/housut/kengät/hanskat/hattu sille ostettiin. Iloinen on mieli sen, takki (tms.) on niin läm-pöinen. Kissa vietiin kaupunkiin, takki (tms.) sille ostettiin.”
Jokaisessa säkeistössä vaihtuu vain vaatekappaleen nimi ja muuten sanat ja melodia ovat samat. Laulussa tulee paljon toistoa, mikä miellyttää lapsia. Lauluun voi liittää myös visuaalisuutta ottamalla esimerkiksi pahvikissan seinälle, jolle lapset voivat vuorollaan tulla liittämään sinitarralla paperivaatteita. Laulu on rauhallinen, mutta silti toiminnallinen lapsille.

- ♥ Matkimislaulu (Lauluja, Nukketeatteri Sampo)
 - Tämä laulu löytyy cd-levyltä *Missä ilo asustaa?* ja sen voi leikkiä levyn musiikin tahdissa. Laulua voi myös soveltaa niin, että lapset saavat ehdottaa liikkeitä, joita tehdään, jolloin he pääsevät osallistumaan. Tässä tapauksessa cd:tä ei tietystikään voi käyttää. Laulu ei välttämättä tarvitse minkäänlaista säestystä, vaan voidaan yhdessä vain laulaa.
”Sinä olet siellä ja minä olen täällä ja kumpikin meistä niin iloisella päällä. Hei, hyppää, hyppää niin kuin minäkin. Tämän tempun osaat sinäkin!”

Innostavia musisointihetkiä!

Kun on kyse varhaisiän musiikkikasvatuksesta, musiikillisilla taidoillasi tai suorituksillasi ei ole niinkään merkitystä. Lapset nauttivat eniten musiikista, kun olet läsnä tilanteessa ja luotat itseesi. Hyväksy taitosi juuri sellaisina kuin ne ovat ja suhtaudu musiikkiin myönteisesti. Kannattaa valita itselleen mieluisia lauluja ja loruja, jotta innostuksesi heijastuisi myös lapsiin. Kun lapset innostuvat yhteisestä musisoinnistanne, se palkitsee myös sinua. Hyödynnä lapsista säteilevä ilo!

Moni voi epäröidä heittäytymistä erilaisiin tilanteisiin, kun ”yleisönä” on yleensä lasten lisäksi myös kollegoja. Varhaiskasvatustyötä tehdään kuitenkin lapsia varten, joten uskalla heittäytyä rohkeasti lasten maailmaan! Kiva työkaveri kannustaa myös kollegoja toteuttamaan itseään ja olemaan rohkea.

Muista, että musiikkikasvatuksen ei todellakaan tarvitse aina olla monimutkaista, vaan lapset innostuvat pienistäkin musiikin hetkistä. Musiikki voi olla läsnä kaikissa arjen hetkissä. Mitä useammin käytät musiikkia, sitä helpommin ja luontevammin sen ottaminen mukaan erilaisiin hetkiin onnistuu.

- Mari Kauppi & Laura Lempiäinen -